

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SAMETOVÁ REVOLUCE, JEJÍ PŘÍČINY A DŮSLEDKY

Autor práce: Radka Bláhová
Studijní obor: Regionální studia
Forma studia: Kombinované studium
Vedoucí práce: PhDr. Jan Šmíd, Ph.D.
Katedra: Katedra společenských věd

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Příbrami a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Šmídovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	6
2 PŘEDZVĚSTI SAMETOVÉ REVOLUCE	8
2.1 Představení Komunistické strany Československa (KSČ).....	8
2.2 Rok 1968	9
2.2.1 Pražské jaro 1968	10
2.3 Období normalizace	12
2.4 Palachův týden	15
2.4.1 Jan Palach.....	15
2.5 Předlistopadové demonstrace v roce 1989	16
2.6 Mezinárodní den studentstva – 17. listopad.....	19
3 SAMOTNÝ PRŮBĚH SAMETOVÉ REVOLUCE.....	19
3.1 Sametová revoluce jako pojem	19
3.2 Postavení studentů.....	20
3.3 Předrevoluční dny	20
3.4 Sametová (něžná) revoluce	22
3.4.1 Počátek revoluce	22
3.4.2 Zásah proti demonstrantům.....	23
3.4.3 Události v dalších dnech	23
3.4.4 Lidové milice	26
3.4.5 Občanské fórum	26
3.5 Chronologický přehled hlavních událostí Sametové revoluce do prvních svobodných voleb v červnu roku 1990	30
3.5.1 Zlomové události.....	30
3.5.2 Rok 1989 - listopad	30
3.5.3 Rok 1989 – prosinec	32
3.5.4 Rok 1990	34
3.6 Příčiny Sametové revoluce dle Parlamentní komise v prosinci 1989.....	35
3.7 Fakta – Sametová revoluce	36
4 VÝSLEDKY SAMETOVÉ REVOLUCE A JEJÍ VLIV NA PROMĚNU ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI.....	36
4.1 Počátky demokracie	36
4.1.1 Postkomunistická transformace v Československu	37
4.1.2 Přejít k demokracii v Československu.....	38
4.2 Postavení KSČ	39
4.3 Nová vláda	40
4.4 Volby v roce 1990.....	42
4.5 Privatizace státního majetku	42

5 TEORIE A SPEKULACE OKOLO SAMETOVÉ REVOLUCE..... 43

- 5.1 Můžeme Sametovou revoluci opravdu pojmenovat revolucí?..... 43
- 5.2 Sametová revoluce byla údajně změnou připravenou komunisty..... 45
- 5.3 Výsledky šetření vyšetřovacích komisí (17. listopad 1989) 47
- 5.4 Příklady častých nezodpovězených otázek ohledně Sametové revoluce..... 50
- 5.5 Jak by pravděpodobně vypadal život v Česku, kdyby nepřišla revoluce?..... 51

ZÁVĚR..... 52

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY 54

SEZNAM ZKRATEK..... 59

SEZNAM PŘÍLOH..... 61

ABSTRAKT 71

ABSTRACT 72

ÚVOD

Československý listopad 1989 vstoupil jako pojem do dějin. Jen těžko se v minulosti naší země odehrál rok, který byl tak jasně a úspěšně revoluční. Nic nebylo plánované a organizované, akce odporu se připravovaly na narychlo svolaných setkáních, některá nejdůležitější rozhodnutí byla výsledkem chvilkového nápadu. Dvacet let lidé čekali na slova, která odsuzují vpád vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa.¹ Rok 1989 neopakovatelně rozvinul ideály Pražského jara 1968. Obě tato období mají společného jmenovatele – úsilí reformovat zcela nevyhovující společenský model. Nespokojenost vzešla s existujícím stavem od občanů – doslova z lidu.

Pro většinu nejen laické veřejnosti, nýbrž i odborníků, bylo náhlé a rychlé zhroucení komunistických systémů východní Evropy šokem. Události, které se staly v Praze, na Národní třídě, nemohou a nesmí upadnout v zapomenutí.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Téma *Sametová revoluce, její příčiny a dopady* z oblasti politologie jsem si zvolila nejen z důvodu mého studijního zaměření, ale také proto, že v loňském roce jsme oslavili výročí této revoluce, dvaceti let vytuoužené a tolik očekávané demokracie. Myslím, že tato historická událost v dějinách naší země je natolik významná, že bychom si jí měli připomínat. Již jedna generace zná listopadové zvraty pouze ze školní historie. Je proto více než zajímavé se k těmto událostem vracet, aby i budoucí potomci naší země se uměli orientovat v její historii a poučili se z chyb, které naši předkové spáchali v minulosti.

Splnila tato svoboda naše očekávání? Byla opravdu národem vybojovaná nebo se dokonce jednalo o předem naplánovanou frašku? Nejen na tyto otázky jsem se snažila v mé bakalářské práci nalézt odpověď.

Dvacet let je dobou přirozeného generačního předělu a v československých dějinách 20. století také intervalem osudových převratů. Tyto skutečnosti mě vybízí k důkladné reflexi našich znalostí o „roce zázraků 1989“ a jejich prohlubování. Cílem mé bakalářské práce je postihnout Sametovou revoluci jako specifický proces, který měl své příčiny a dopady. Blíže ji připomenout z hlediska pravděpodobných příčin těchto

---

¹ KURLANDSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2007, s. 330, ISBN 978-80-7391-026-6.

událostí a možných teorií a spekulací okolo nich. Mou snahou je chronologicky uspořádat důležité okamžiky této doby formou průřezu celé revoluce a nastínit dopady tohoto politického převratu, dnes již s odstupem 20ti let.

Považuji za samozřejmé, že československé události se odehrávaly v dobové podmíněnosti geopolitické, ideové, mediální a také v určité závislosti na vlastních tradicích politické kultury. Z tohoto vymezení je patrné, že dokumentovat tak komplexní historický fenomén je náročný a postupný úkol.

Abychom pochopili následující politické události, které si budeme připomínat, musíme si především uvědomit, že v Československu před listopadem 1989 vládl režim totalitní, řízený Komunistickou stranou Československa. KSČ se v důsledku výsledků druhé světové války stala nejvýznamnějším politickým subjektem takzvaného lidovědemokratického Československa. Na základě své ideologie, politického boje vedeného bez skrupulí i mocenské podpory Sovětského svazu se komunistům po válce podařilo ovládnout rozhodující pozice v limitovaném stranickém systému poválečného Československa. Po tzv. Vítězném únoru 1948, jak se eufemisticky nazýval mocenský převrat, se komunisté stali monopolními vládci v Československu.² Tento politický systém skončil 17. listopadem 1989, resp. událostmi, které následovaly v podobě Sametové revoluce a právě jejich připomenutí je cílem mé bakalářské práce.

2 PŘEDZVĚSTI SAMETOVÉ REVOLUCE

2.1 Představení Komunistické strany Československa (KSČ)

KSČ byla extremistická ultralevicová parlamentní politická strana v Československu. Vznikla v roce 1921 spojením levicově radikálních křídel Československé sociálně demokratické strany dělnické, Německé sociálně demokratické strany v Československu, Sociální demokracie na Slovensku, anarchistického Svazu komunistických skupin a některých dalších radikálně levicových skupin.³ K základním programovým východiskům patřil třídní boj vedený dle sovětského vzoru, zahrnující i fyzickou likvidaci třídních a ideologických nepřátel.

V dobách první Československé republiky se těšila velkému ohlasu a patřila k nejsilnější politické straně. V důsledku tzv. bolševizace,⁴ zahájené v polovině dvacátých let, se její stav radikálně snížil, avšak pouze dočasně. Odpor nekomunistických stran proti vzrůstajícímu vlivu KSČ ve státě vyústil ve známý únorový puč roku 1948, kdy komunisté sestavili svou vlastní vládu a zcela tak ovládli Československo na dalších 41 let.

Součástí této hromadné perzekuce byly často justiční vraždy, pracovní tábory, obrovské vyvlastňování soukromého majetku, násilná kolektivizace zemědělství, přísná

---

² VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 55, ISBN 978-80-7367-337-6.

³ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 55, ISBN 978-80-7367-337-6.

⁴ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 56, ISBN 978-80-7367-337-6.

cenzura atd. Země přešla na plánované hospodářství (pětiletky), politicky i ekonomicky se zcela orientovala na SSSR a spřátelené socialistické země, struktura průmyslu se radikálně změnila na základě sovětských instrukcí - lehký a střední průmysl, ve kterém mělo Československo nezanedbatelnou tradici, byl utlumen ve prospěch těžkého průmyslu, který požadoval Sovětský svaz.

Začátkem roku 1968 měla KSČ 1 650 000 členů, během roku na protest odešlo nebo bylo vyhozeno asi 120 000 lidí. Při masové čistce roku 1970 bylo vyloučeno dalších 67 000 a 260 000 vyškrtáno. Podle přiznání M. Jakeše, předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ, ztratilo členství v českých zemích 473 000 lidí, na Slovensku postupovali mírněji – ze 305 000 členů nedostalo nové legitimace 53 000 lidí.⁵

Její ideovým i právním nástupcem v současném českém pluralitním politickém systému je Komunistická strana Čech a Moravy.

2.2 Rok 1968

Jaký rok v minulosti naší země byl alespoň trochu podobný revolučnímu roku 1989? Můžeme jasně říci, že rok 1968 a je dosti nepravděpodobné, že se ještě někdy odehraje. Byl jedinečný právě v tom, že lidé revoltovali kvůli různorodým záležitostem a jediné, co měli společné, bylo právě přání vzbouřit se, myšlenka, jak to provést, pocit odcizení vůči nastolenému řádu a hluboká nechuť k autoritářství v jakékoliv podobě.

Rok 1968 byl ve znamení ducha univerzálního protestu, jaký se zdvihl pomalu na všech kontinentech. Protesty proti režimům probíhaly nejen v Československu. V Polsku, Francii docházelo k silným studentským protestům na univerzitách proti vládnoucímu režimu, ale také ve Spojených státech se vedly nemalé spory o válce ve Vietnamu, v Mexiku docházelo k masakrům v boji o půdu a vůbec po celém světě docházelo k bití a týrání disidentů, k dalším nepokojům proti násilí se smrtelnými následky. Uvolněná tvůrčí energie lidstva dosáhla stavu očištné katarze a zároveň narazila na zeď násilí a represe.

---

⁵ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 450, ISBN 80-85821-46-X.

2.2.1 Pražské jaro 1968

Po plném převzetí moci KSČ byla stranická opozice v Československu naprosto eliminována. Vedoucí představitelé i obyčejní členové ostatních nekomunistických politických stran byli perzekvováni, s mnohými byly zinscenovány politické procesy. Ostatní strany byly plně pod kontrolou KSČ, jakoby samostatně neexistovaly (v ČR Československá strana lidová a Československá strana socialistická, na Slovensku Strana svobody a Strana svobodné obrody). Výjimku představovalo krátké období první poloviny roku 1968. Začátkem ledna 1968 převzal vedení Komunistické strany Československa Alexander Dubček (jeho životopis viz příloha č. I) místo Antonína Novotného. Po dvaceti letech stalinismu národ lačněl po změně a měl za to, že by ji mohl přinést právě A. Dubček, který stál v čele takzvané přestavby státu – reformního programu KSČ zveřejněného v dubnu 1968 jako Akční program strany.⁶ Došlo k založení několika institucí politického charakteru, které nebyly součástí Národní fronty (Klub angažovaných nestraníků a Klub 231).⁷

Toto období bylo charakteristické určitým uvolňováním režimu - začínala se objevovat svoboda tisku, rozkvět kultury, Československo nedokázalo dále žít v izolaci, Praha se ocitla v centru pozornosti, lidé byli opojeni svobodou, často je provázela bezstarostnost a nevázanost, poezie namísto rozumu, život ve snu, odmítali realitu. Byli okouzleni vlastní důležitostí, neschopností vnímat než sebe samé. Málokdy lze základní rysy národní kultury sledovat v tak krystalicky čisté podobě, jako v létě roku 1968. To, co Češi a Slováci na začátku tohoto roku podnikali, šokovalo komunistický svět a přitáhlo pozornost mladých lidí na celém západě, lidé měli tendenci bojovat za svobodu. Masová shromáždění a manifestace, které začaly v zimě, se na jaře ještě rozšířily a mnoho z nich přenášela televize. Byl to rok šokující modernity, bez zábran lidé hovořili o drogách, sexu, feminismu, vesmíru, byl to rok rozvoje televize a satelitů.

Bylo jasné, že Sovětský Svaz, který určoval politiku naší země nestrpí, aby se KSČ vzdala mocenského monopolu. A. Dubček nepřijmul oddanost sovětského programu, stále věřil v úspěšnost reforem a vybudování komunistické demokracie. Výsledkem toho byla invaze s krycím jménem Operace Dunaj.⁸ Dne 20. srpna

---

⁶ KURLANDSKÝ, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2007, s. 274, ISBN 978-80-7391-026-6.

⁷ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 82, ISBN 978-80-7367-337-6.

⁸ KURLANDSKÝ, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2007, s. 330, ISBN 978-80-7391-026-6.

ve 23 hodin středoevropského času vtrhlo do Československa několik set tanků, desítky letadel, ozbrojených vozidel a tisíce vojáků Varšavského paktu, na vpádu se podílelo pět zemí (SSSR, NDR, PLR), včetně symbolických vojenských sil z Maďarska a Bulharska.⁹ Z vojenského hlediska bylo možná vše propracované, ovšem nikdo se nepostavil na odpor. Mírumilovné Československo bylo drceno brutálním zahraničním vojskem. Reformní proces byl vojenskou okupací a politickým vývojem, který poté nastal, předčasně zastaven. Ze zemí mimo východní Evropu invazi podpořila pouze komunistická strana na Kubě, v Severním Vietnamu a Severní Koreji. Celkově s vpádem souhlasilo z 88 komunistických stran na světě pouze 10. Dokonce i v Rusku protestovali lidé s transparentem „Ruce pryč od ČSSR“.¹⁰ Během prvních dní okupace se na Rudém náměstí sešlo několik sovětských občanů, kteří vyjadřovali podporu československým lidem. Byli ihned zatknuti.

Došlo k uvěznění představitelů Československa do Moskvy, kde byl A. Dubček obviněn z nespolupráce s Kremlem. Lidé prchali ze země, měsíc po invazi bylo za hranicemi země 50 000 Čechoslováků,¹¹ během invaze umírali lidé a bylo mnoho zraněných.

Nastala doba normalizace. A. Dubček se nevzdával naděje dokončit plánované reformy a vybudovat komunistickou demokracii. V roce 1969 byl ovšem zbaven funkce a v roce 1970 vyloučen z KSČ. Byl přinucen k odstoupení z funkce šéfa strany, stal se předsedou parlamentu a později velvyslancem Československa v Turecku. Sovětská invaze do Československa znamenala začátek konce Sovětského svazu. Sen mnoha Čechoslováků Pražské jaro byl potlačen. Rok 1968 představoval epicentrum posunu, zásadní změny. Velká část obyvatelstva na celém světě odmítla tvář v tvář špatnostem, jež se na světě děly a nikdo je nedokázal k mlčení ani přinutit. Československé události v mnohém odrážely nejen vnitřní boj v Československu, ale i rozpory v politickém vedení Moskvy, které ve druhé polovině 60. let nabyly dosti ostrého, ačkoli zároveň skrytého charakteru. Někteří s velkým zájmem sledovali události v Československu a reformy A. Dubčeka. Jeho model reformování socialismu (pokud dříve existoval a nebyl nahodilostí) se zdál mnohým v Kremlu velmi nebezpečný.

---

⁹ KURLANDSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Sloart, s. r. o., 2007, s. 330, ISBN 978-80-7391-026-6.

¹⁰ KURLANDSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Sloart, s. r. o., 2007, s. 332, ISBN 978-80-7391-026-6.

¹¹ KURLANDSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Sloart, s. r. o., 2007, s. 339, ISBN 978-80-7391-026-6.

Ethos Pražského jara byl živý ještě v roce 1989, jak dosvědčuje nadšené přivítání A. Dubčeka v Praze během Sametové revoluce. V čase Pražského jara a jeho několikaměsíčním opojení ze svobody, očekávání nebylo naplněno, naopak přišlo rozčarování a frustrace, došlo ke ztrátě politické perspektivy a zrozením strachu nad společností. Po invazi stáli budoucí disidenti a chartisti proti mocným funkcionářům konsolidované místodržitelenské moci.

V roce 1968 dosáhlo studentské hnutí v západní Evropě i Spojených státech amerických vrcholu. V Československu podporovalo Dubčekovo vedení a jeho politiku. Do popředí společenského vývoje se dostalo po okupaci země v srpnu 1968. V období normalizace se studenti přizpůsobili životu v reálném socialismu a vzdali se účasti na veřejném dění, koncentrovali se na studium a realizovali se zejména v oblasti kultury.

2.3 Období normalizace

V čele Komunistické strany Československa stanul představitel normalizačního režimu Gustáv Husák, který od roku 1975 zastával též prezidentský úřad.

Okupací Československa v podstatě skončil proces, který se nazýval Pražské jaro. Následovalo období, ve kterém se postupně dostali k moci politici, kteří začali tzv. „normalizaci a konsolidaci“.¹² Normalizační zřízení po roce 1968 plně odpovídalo orwellovskému systému dvojího myšlení – jednotlivec prezentoval rozdílné názory na veřejnosti a v privátní sféře a vykonával rituály požadované systémem - oslavy, volby, hospodářské plánování apod., v privátní sféře se soustředil na maximalizaci osobního prospěchu při zachování nekonfliktního vztahu k režimu.

Na počátku toho období došlo zpočátku k výrazným personálním změnám v rámci strany. KSČ bránila jakýmkoli reformám a nastolila ortodoxní komunistický režim, tím se dostala do politické izolace a lidé ztratili i zbytek víry v demokratický režim. Jakékoliv pokusy změnit politický systém v republice byly na dlouhou dobu dvaceti let potlačeny. V sedmdesátých letech, kdy normalizace vrcholila, se společnost v Československu vrátila prakticky do let padesátých. Jen političtí vězni nebyli popravováni, ale věznění či zbavování základních občanských práv.

Svou mocenskou dominanci si KSČ vynucovala zejména pomocí kádrové politiky, členství ve straně bylo nezbytným předpokladem pro výkon jakékoli vedoucí

---

¹² VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 82, ISBN 978-80-7367-337-6.

funkce. Platila přísná stranická disciplína. Kádrová politika byla nosným pilířem komunistického režimu, ústavní principy suverenity lidu nebyly dodržovány.

Toto období bylo charakteristické propouštěním ze zaměstnání, zavedením velké cenzury, zrušením mnoha zájmových a politických sdružení a organizací a dalšími represivními opatřeními po násilném potlačení Pražského jara v roce 1968 armádami Varšavské smlouvy. Po celou dobu normalizace byla na československém území umístěna sovětská vojska.

Na protest proti začínající normalizaci se upálili v Praze studenti Jan Palach (leden 1969) a Jan Zajíc (únor 1969) a v Jihlavě Evžen Plocek (duben 1969).

Dne 21. srpna 1969 k ročnímu výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy se konaly v Praze rozsáhlé demonstrace, které byly policejně potlačeny. Došlo k rozbití výlohy sovětské letecké společnosti Aeroflot na Václavském náměstí. Existují spekulace pro hypotézu, že rozbití výlohy bylo policejní provokací k získání záminky pro tvrdý policejní zásah.

V roce 1977 skupina významných osobností vytvořila sdružení Charta 77.¹³ Její základní manifest, Prohlášení Charty 77, podepsaly v následujících měsících a letech stovky významných i obyčejných lidí. Signatáři Charty 77 se v tomto dokumentu odvolávali na závěry Helsinského protokolu,¹⁴ jehož podpisem v roce 1976 se Československo zavázalo k dodržování lidských a občanských práv, jakož i hospodářských, sociálních a kulturních práv. Velká většina z nich byla perzekvována, mnozí byli propuštěni ze zaměstnání, někteří byli v rámci policejní akce vydíráním i mučením nuceni k emigraci, celkem k běžným praktikám docházelo k fyzickému napadání, odposlouchávání, šikanování, zatýkání. Charta se hlásila k lidským právům jako východisku kritiky Husákova režimu. Významnými osobnostmi se stali Václav Havel, Jiří Hájek, Jan Patočka a mnoho dalších lidí. Chartisté se stali největším nepřítelem normalizačního režimu a obětí ze strany státních a stranických orgánů. V roce 1989 vyústila Charta 77 do politického hnutí Občanské fórum.

Nově vznikající politická hnutí byla potlačena v zárodku a jejich členové pronásledováni. Mnoho osobností, zejména novinářů a publicistů z řad protagonistů Pražského jara, byli naopak zatčeni a odsouzeni za tzv. protistátní činy.

Vznikaly i další iniciativy založené na odporu – např. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Hnutí za občanskou svobodu, Nezávislé mírové sdružení,

¹³ GJURIČOVÁ A., KOPEČEK M. *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2008, s. 20, ISBN 978-80-7185-876-8.

¹⁴ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 83, ISBN 978-80-7367-337-6.

Demokratická iniciativa, Iniciativa sociální obrany, Klub za socialistickou přestavbu zvaný Obroda, organizace České děti, Československý helsinský výbor, Nezávislá ekologická iniciativa, Společnost T. G. Masaryka a mnoho dalších nezávislých iniciativ.¹⁵

Významný podíl na aktivaci disentu měly informace šířené hlavně československými emigranty působícími v zahraničních rozhlasových stanicích (Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, britské BBC, Vatikánský rozhlas atd.). V rámci samizdatu byly vyráběny nebo dováženy a distribuovány knihy i jiné tiskoviny, které kvůli cenzuře nemohly být šířeny oficiálně. Mnohé výtisky samizdatů kolovaly postupně přes mnoho čtenářů, protože výroba i rozmnožování byly rizikovou činností.

Ústavní zákon o československé federaci č. 143/1968¹⁶ přeměnil Československo z unitárního na federální stát, účinnosti nabyl k 1. lednu 1969. Tímto zákonem byla dosud jednotná Československá socialistická republika transformována na federaci. Byla zásadně změněna struktura vlády. Dne 1. ledna 1969 vznikly Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika, které byly její součástí. Federální však bylo Československo pouze na papíře, ve skutečnosti fungovalo jako unitární stát. Moc byla centralizována pouze v ústředních stranických a státních orgánech v Praze.

Od přelomu let 1968 a 1969 byl komunistický režim v Československu legitimizován především sovětskou vojenskou přítomností, nikoli podporou občanů.

Koncem osmdesátých let se mechanismus kádrové politiky a indoktrinace stal prakticky neúčinným a tím se celý komunistický mocenský systém destabilizoval, k čemuž nepochybně dopomohlo slabé a neschopné vedení KSČ a zahraničněpolitické podmínky, zejména politika liberalizace a nevměšování, uplatňovaná Sovětským svazem.

V 80. letech se režim postupně uvolňoval, zároveň začínala být neúnosná i ekonomická situace. Na konci 80. let, po převratech v Polsku, Maďarsku a NDR, už bylo otázkou času, kdy komunistická vláda padne i v Československu. Špatné výsledky hospodářství si v těchto letech vyžádaly začátek provádění "přestavby" i v Československu. Program byl oficiálně představen v Sovětském svazu po nástupu prezidenta Michaila Sergejeviče Gorbačova. S přestavbou byla spojená i potřeba otevřeně mluvit o problémech. Naděje, že perestrojka povede k úspěšnému cíli,

---

¹⁵ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 87 – 92, ISBN 978-80-7367-337-6.

¹⁶ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 105, ISBN 978-80-7367-337-6.

pro Československo definitivně uhasla nástupem Miloše Jakeše do funkce tajemníka ÚV KSČ. Jedinou šancí byl přechod k tržní ekonomice, což však sebou neslo nutnost také změnit politický režim.

Z různých studií o této době vyplývá, že hospodářský propad byl naplno odstartován začátkem osmdesátých let. KSČ se řídila heslem, že cílem není zvyšování životní úrovně, ale pouze její udržení. To byla obrovská rétorická změna oproti sedmdesátým letům. Ačkoliv se politika KSČ oficiálně nezměnila, díky změnám v SSSR, jemuž byla léta přísahána věrnost, znejistěla. Na druhé straně rostla kritičnost a občanská odvaha, která se projevila v čím dál častějších demonstracích. Aktivita opozičních skupin a iniciativ nacházela odezvu u stále širších skupin obyvatelstva, které citelně vnímalo i změny v mezinárodní oblasti. Pozornost se soustřeďovala především na bouřlivý vývoj v SSSR, kde se objevily již velmi silné odstředivé tendence. Za těchto okolností se ani v Československu nemohl starý režim udržet.

2.4 Palachův týden

První větší projevy nespokojenosti obyvatel začaly téměř po dvaceti letech na podzim roku 1988. Protestní akce a demonstrace pak pokračovaly s různou četností až do konce totalitního režimu.

Vyvrcholením odporu proti režimu se stal právě *Palachův týden* a sice ve dnech 15. až 20. ledna 1989.¹⁷ Shromáždění a protesty pokračovaly i v dalších dnech. Dne 21. srpna 1989 se konala shromáždění při výročí okupace vojsky Varšavské smlouvy.¹⁸

2.4.1 Jan Palach

Palachův týden však dodal impuls procesu, který už nešlo zastavit, jeho název byl odvozen od Jana Palacha, který byl studentem historie a politické ekonomie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, na protest proti okupaci Československa armádami států Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem spáchal dne 16. ledna 1969 sebevraždu sebeupálením v horní části Václavského náměstí v Praze. Na následky rozsáhlých popálenin tři dny poté zemřel.

---

¹⁷ TISCALI MEDIA, a.s. [online]. Praha 2004, poslední revize 25. 9. 2009 [cit. 25. 9. 2009]. Dostupné na WWW: <http://tiscali.cz/news/news_center_040817.767561.html>.

¹⁸ KURLANDSKÝ, M. *1968 Rok, který ořásl světem*. Praha: Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2007, s. 330, ISBN 978-80-7391-026-6.

Na výzvu československých nezávislých iniciativ se dne 15. ledna na Václavském náměstí v Praze mělo konat pietní shromáždění k 20. výročí sebeupálení studenta Jana Palacha. Úřady ohlášenou akci nepovolily a před jejím zahájením bylo náměstí úplně uzavřeno policejními jednotkami (podle vnitrostranické informace ze dne 16. ledna bylo přítomno 2200 policistů a 1300 milicionářů).¹⁹ Přestože byla řada představitelů nezávislých občanských iniciativ cestou k náměstí zadržena a vzpomínkový akt se nemohl na zamýšleném místě uskutečnit, došlo na Václavském náměstí a v okolních ulicích k spontánní protirežimní demonstraci, kterou policie brutálně potlačila. V dalších dnech se na Václavském náměstí opětovně uskutečnily spontánní mítinky, které vyvrcholily dne 21. ledna poutí k hrobu Jana Palacha ve Všetatech. Proti každému z nich, s výjimkou shromáždění dne 18. ledna, brutálně zasáhly speciální policejní jednotky a Lidové milice za pomoci obušků, psů a vodních děl. Rovněž pietnímu aktu u hrobu Jana Palacha zabránila policie rozsáhlou represivní akcí. Zákroky pořádkových sil doprovázela soustavná dezinformační kampaň v oficiálních sdělovacích prostředcích. Již 16. ledna byla zadržena celá řada představitelů nezávislých iniciativ včetně Václava Havla. Během Palachova týdne byli zatýkáni a legitimováni i náhodní chodci a cizinci. Brutální policejní zásahy vyvolaly silnou kritiku v Československu i v zahraničí.

Na brutální policejní zákroky proti demonstrantům na Václavském náměstí v Praze a následné zatýkáni představitelů nezávislých iniciativ bezprostředně reagoval světový tisk, řada významných osobností kulturního a politického života, mezinárodní organizace, vlády, parlamenty, politické strany. Protesty zaznívaly i z některých zemí sovětského bloku, především z Polska, Maďarska, ale i ze Sovětského svazu.

Násilím potlačené několikadenní pražské demonstrace na Václavském náměstí od 15. do 21. ledna 1989, byly největší krizí komunistického režimu a předzvěstí takzvané Sametové revoluce v listopadu téhož roku.

2.5 Předlistopadové demonstrace v roce 1989

Československá vládnoucí garnitura byla příliš sebestředná a domnívala se, že pokud dojde k nějakým změnám, vždycky v nich bude hrát určitou vůdčí roli. Na situaci, která během Sametové revoluce nastala, však nebyla připravena.

---

¹⁹ TISCALI MEDIA, a.s. [online]. Praha 2004, poslední revize 25. 9. 2009 [cit. 25. 9. 2009]. Dostupné na WWW: <http://tiscali.cz/news/news_center_040817.767561.html>.

V Československu se v letech 1988 až 1989 uskutečnilo několik do té doby nemyslitelných protivládních demonstrací, podepisovali se různé petice (nejznámější jarní petiční akce Několik vět,²⁰ která upozorňovala na nedodržování lidských práv, iniciovaná Chartou 77, požadující propuštění politických vězňů, svobodná média, veřejnou diskuzi o historii, zejména roku 1968 a jiné požadavky (viz příloha č. III). Shromáždilo se na ní několik tisíc podpisů). Postupem času nastalo celkové „antipolitické“ probuzení. Petiční akce však nebyly příliš úspěšné z důvodu mocenské arogance.

Dne 25. března 1988 se konala tzv. Svíčková demonstrace v Bratislavě, v říjnu u příležitosti výročí vyhlášení samostatného Československa několik shromáždění v Praze. Později dne 10. prosince 1988 se konala povolená demonstrace na obranu lidských práv na Škroupově náměstí na Žižkově. Shromáždění byla vcelku klidná a obešla se bez větších incidentů. Veřejná bezpečnost i tajná policie byly v pohotovosti. Předpokládanou větší demonstrací byla k 21. výročí okupace, která ovšem předčila očekávání KSČ a svým rozsahem se řadila k malým nepokojům. Při výročí vzniku republiky dne 28. října se konaly dvě manifestace, kde asistovaly silné oddíly VB a Lidové milice. Tentokrát už nemanifestovali jenom mladí, ale přidali se rovněž lidé středního věku, což byl tehdy nový jev.

V roce 1989 se stala věc revoluce akutním případem. Státní moc s nelibostí sledovala liberalizaci v Polsku, Maďarsku a Sovětský svaz rezignoval na nátlakovou politiku. Došlo k rozsáhlému zadržování a zastrašování účastníků různorodých demonstrací a uvěznění nejznámějšího disidenta Václava Havla, které vyvolalo obrovskou vlnu odporu. Zastánci tvrdé linie, kteří měli v předsednictvu ÚV KSČ převahu, viděli jediné řešení situace v represích a zastrašování. Vztah vedení státu a občanů, který nebyl ani předtím zrovna idylický, se začal vyhrocovat. Moskva hlásala, že změny jsou nevyhnutelné, ovšem je nutné, aby KSČ zůstala u moci. Vznikali rozpory mezi Prahou a Moskvou. Mezinárodní situace nebyla pro vedoucí komunistické funkcionáře příznivá, nemohli se již nadále spoléhat na případný zásah Sovětského svazu v době akutní krize.

Listopadovým událostem v naší zemi nahrála situace v okolních státech. Východní blok se začal hroutit. Lidé byli nespokojeni s politickým a ekonomickým režimem. Prvopočátkem byly masové protesty v Gdaňských loděnicích v Polsku v roce 1980, které vedly ke zformování nezávislých odborů Solidarita. O devět let později

---

²⁰ HAVEL V. a kolektiv autorů *Charty 77 a Občanského fóra Dokumenty doby č. 1*. Praha: Nakladatelství Svěpomoc, 1990, str. 25, ISBN 80-7063-037-X.

se v červnu uskutečnily svobodné volby, ve kterých byli komunisté poraženi. Tyto události odstartovaly pád komunistických režimů ve střední Evropě. Po Polsku následovalo Maďarsko, východní Německo, Bulharsko, Československo a nakonec v prosinci roku 1989 i Rumunsko.

V říjnu se začali obyvatelé z východního Německa shromažďovat na velvyslanectví Spolkové republiky Německo a žádat zde o politický azyl. Následně vláda východního Německa dne 9. listopadu otevřela hranice. Pár hodin poté desetitisíce obyvatel východního Berlína začaly proudit přes všechny přechody do západního Berlína. České sdělovací prostředky o tom informovaly jen velmi málo, ale lidé čerpali informace ze zahraničních rozhlasů a televizí. Optimisté předpovídali, že masové demonstrace propuknou dne 10. prosince na Den lidských práv. V Československu to vřelo a vše vyvrcholilo demonstrací dne 17. listopadu, která odstartovala Sametovou revoluci. Starý režim srazil na kolena masové demonstrace, které se po 17. listopadu 1989 vyvalily ze zdánlivě klidné společnosti.

V červenci 1989 navštívil Moskvu americký ministr zahraničí James Baker. Bylo dohodnuto, že v případě palácových převratů ve východní a střední Evropě se nebude vojensky intervenovat a nechá se vývoji volný průběh. Na základě této zprávy, si vedení KSČ v Praze uvědomilo, že rozhodovat v těchto věcech bude muset samo. Problémy československé společnosti a možná východiska formuloval R. Hegenbart²¹ (ve vedení ÚV KSČ) v materiálu, který předložil v únoru M. Jakešovi. Kromě hodnocení krize tam byly konkrétní politické návrhy včetně vytvoření vlády za účasti představitelů dalších politických stran a odborníků – nestraníků. Generální tajemník však tento projekt odmítl.

Na podzim roku 1989 již můžeme pozorovat několik velmi závažných symptomů blížící se změny politického systému, nejen ve změnách mezinárodní situace v zemích komunistického bloku. V Československu stále více občanů projevovalo svou touhu po základních občanských svobodách a po zvýšení životní úrovně. K oslabování režimu také přispívala „pasivní rezistence“ většiny řadových členů KSČ vůči vedení strany a státu.

---

²¹ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 501, ISBN 80-85821-46-X.

2.6 Mezinárodní den studentstva – 17. listopad

Jan Opletal

Dne 28. října 1939, v den výročí založení samostatného československého státu, proběhly v Praze protinacistické demonstrace a nepokoje, kterých se zúčastnil mj. Jan Opletal, student Lékařské fakulty Karlovy univerzity, který byl zabit při protinacistické demonstraci během německé okupace. Demonstrace byly nacisty tvrdě potlačeny. Jan Opletal byl vážně zraněn střelou do břicha a navzdory lékařské péči dne 11. listopadu zemřel. Pohřbu Opletala se dne 15. listopadu zúčastnily tisíce studentů a jejich setkání přerostlo v další protinacistickou demonstraci jejímž důsledkem bylo zavření všech českých univerzit a kolejí říšským protektorem Konstantinem von Neurathem. Více než tisíc studentů bylo posláno do koncentračního tábora Sachsenhausen a devět studentů bylo dne 17. listopadu popraveno. Z důvodu připomenutí této události byl 17. listopad vyhlášen Mezinárodní unií studentů Mezinárodním dnem studentstva.²²

Podzim 1989 neopakovatelně rozvinul ideály Pražského jara z roku 1968. V důsledku kolapsu komunistického režimu vzniklo mocenské vakuum, které umožnilo intelektuálům proniknout do zhuštěného politického prostoru a zaujmout v něm strategickou pozici. Vzhledem k dlouholeté vyprázdňenosti politiky neměly ostatní opoziční potence tak dobrou výchozí pozici.

Existuje celá řada názorů na různé příčiny, které vedly k pádu komunistického systému – chronická ekonomická a sociální krize, neřešitelná systémově podmíněná motivační krize, prvky komunistického systému jako státní vlastnictví, centrální řízení a kádrová politika. Motivační krize, zaviněná samotným systémem, přinutila sovětské vedení k zahájení přestavby hospodářského a politického systému, která byla příčinou převratných politických změn v komunistických zemích východní a střední Evropy.

3 SAMOTNÝ PRŮBĚH SAMETOVÉ REVOLUCE

3.1 Sametová revoluce jako pojem

Sametová (něžná) revoluce je označení období změn v Československu mezi 17. listopadem a 29. prosincem roku 1989, které vedly k pádu komunistického

---

²² Internetový portál *Osobnosti.cz* [online]. 2002, poslední revize 26. 1. 2010 [cit. 27. 1. 2010]. ISSN 1801-5131. Dostupné na WWW: <<http://zivotopis.osobnosti.cz/jan-opletal.php>>.

režimu a přeměně politického zřízení na demokratické principy. K urychlení změn přispěl rozpad bývalého východního bloku a narůstající nespokojenost obyvatelstva s ekonomickou a politickou situací v zemi. Revoluce se označuje názvem „Sametová“ pro svůj nenásilný charakter, kdy pro převzetí moci nebylo potřeba použít násilí či ozbrojeného boje. Vyjma událostí ze dne 17. listopadu, kdy byli studenti napadeni Veřejnou bezpečností, byla revoluce provedena bez násilí a během státního převratu nebyl zmařen jediný život. Název vymyslel český novinář, od kterého se rychle dostal do zahraničních médií a následně i do Československa, kde byl rychle přijat. Termín se pak začal využívat jako synonymum pro revoluce, u kterých je moc získána bez násilí.

„ Britský politolog Garton Ash, který patřil k největším optimistům, v roce 1988 předvídal, že sovětské impérium se bude postupně rozpadat v průběhu příštích dvou desetiletí. Náhlý krach komunismu zaskočil celé lidstvo. Tak rychlý pád nikdo nečekal.“²³

3.2 Postavení studentů

Jejich chování, smýšlení a činnost potvrzovalo, že se stávali důležitou složkou odporu proti normalizačnímu režimu. Podstatně ovlivnili celkovou situaci a jejich úloha v Sametové revoluci byla logickým završením celého předchozího vývoje. Ani oni, jako žádná vrstva či skupina, nezformulovali pozitivní program, jímž by se mohlo řídit lidové hnutí nebo opozice při vypuknutí revoluční krize a zaměřili se především na kritiku normalizačního režimu a jeho představitelů. Přesto však reagovali v Sametové revoluci bezprostředně a adekvátně.

3.3 Předrevoluční dny

Studentskou manifestaci dne 17. listopadu organizovaly tři složky: nezávislí studenti, aktivisté a pražské orgány SSM.

Nezávislí studenti se museli rozhodnout, zda celou akci organizovat samostatně, tzn. jako nepovolenou demonstraci, nebo společně se SSM, zastoupeným městskou vysokoškolskou radou. Druhá varianta umožňovala získat úřední povolení, což mohlo ovlivnit charakter manifestace a zajistit daleko větší účast studentů. Konečná dohoda

---

²³ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 461, ISBN 80-85821-46-X.

obou stran byla výsledkem kompromisu. Městská vysokoškolská rada svolila, aby na shromáždění promluvil zástupce nezávislých studentů, kteří po několika jednáních přijali svazáky navrženou trasu průvodu. Obě strany nakonec souhlasily, že průvod půjde z Albertova na Vyšehrad ke hrobu Karla Hynka Máchy, kde se účastníci rozejdou. Mezi tím byl v tisíci exemplářích rozmnožen leták s názvem “Vemte s sebou květinu”,²⁴ vyzývající k účasti na manifestaci, v němž byla uvedena trasa z Albertova přes Karlovo náměstí, Štěpánskou ulici a Václavské náměstí do parčíku před Hlavním nádražím, kde měla být pietní vzpomínka zakončena. Pražští funkcionáři SSM v polovině října informovali městský výbor KSČ v Praze o připravované akci.

Komunističtí funkcionáři z politických důvodů nemohli pietní manifestaci k uctění protifašistického vystoupení studentů zakázat, ale současně nechtěli připustit její přeměnu v protirežimní vystoupení. Schválili ji proto (i když nepovolili původně plánovanou trasu přes Václavské náměstí) a na 17. listopad vyhlásili mimořádnou bezpečnostní akci od 8 do 20 hodin. V pátek dopoledne dne 17. listopadu se radili představitelé KSČ K. Kincl, M. Jakeš a M. Štěpán a výsledkem jejich jednání byl verdikt, aby se proti studentům nezakročovalo. Veřejná bezpečnost jim měla přehradit cesty do centra Prahy a k Pražskému hradu. Náčelníkům jednotlivých správ SNB byla podána zpráva zabezpečit veřejný klid a pořádek. S tímto závěrem se ztotožnil i L. Adamec. Ovšem skutečnost, že nemá k zásahu dojít, nebyla řadovým příslušníkům zcela jasně formulována.

Již před listopadem nasadila SNB do studentského prostředí agenta Ludvíka Zifčáka alias Milana Růžičku, který sehrál během revoluce jistou úlohu. Při zákroku na Národní třídě zůstal ležet na zemi, čímž vznikla klamná informace o smrti studenta Šmída, kterou pronesla D. Dražská.

Události ze dne 17. listopadu otevřely cestu k odstranění komunistického systému, ale žádná ze sil, které se na nich podílely, tento záměr nesledovala. Cílem studentů nebyl konflikt s režimem, nýbrž vystoupit na veřejnosti jako samostatná síla.

Prvním znakem, který odlišoval dosavadní demonstrace od 17. listopadu, byla masová účast. Odhady se pohybovaly mezi 25 – 50 000 lidí.²⁵ Hlavní příčinou byl legální charakter akce, což bylo pro občany zárukou, že nedojde k zásahu pořádkových jednotek a přišli i ti, kteří se dosud demonstrací nezúčastnili. K vysoké účasti také

---

²⁴ Občanské sdružení Společnost 89: *spolecnost89.cz – listopadové události v datech* [online]. 1999, poslední revize 11. 9. 2002 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.spolecnost89.cz/s89cz.html>>.

²⁵ OTÁHAL M., *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Praha: nakladatelství DOKOŘÁN s. r. o., 2003, str. 129, ISBN 80-86569-52-7.

přispěla skutečnost, že bylo veřejně známo, že velký podíl na organizování shromáždění měli nezávislí studenti, nikoliv SSM.

3.4 Sametová (něžná) revoluce

3.4.1 Počátek revoluce

Byl pátek 17. listopad roku 1989. V tento den odpoledne byla na Albertov v Praze před budovou Patologického ústavu, odkud byl v roce 1939 vypraven pohřební průvod s ostatky Jana Opletala, svolána řádně ohlášená studentská manifestace k uctění jeho památky. Studentská manifestace začala projevem Martina Klímy za nezávislé studenty, který řekl:

"Obrana svobody - základního rozměru lidského života, obrana národní sebeúcty - to je poselství studentských demonstrací z počátku nacistické okupace. Toto poselství k nám přichází v době, kdy se mnozí studenti dožadují práva na svobodnou, nezávislou existenci. Dnes nebudeme jen pietně vzpomínat, jde nám o přítomnost a ještě více o budoucnost!"²⁶

Jeho proslovu přítomní aplaudovali a přerušovali jej výkřiky: „Svoboda!“ Poté vystoupil zástupce SSM Jiří Jaskmanický, jehož proslov byl přerušován pískotem. Rozhodující moment nastal po skončení shromáždění na Albertově. Studenti s připnutými trikolórami zpívali hymnu Gaudeamus igitur, moc se navzájem neznali, jejich počet byl zpočátku odhadován na patnáct tisíc.²⁷ Pietní průvod měl směřovat po historické trase do středu Prahy. Aby však akce mohla být povolena, musel být za cíl určen vyšehradský Slavín a hrob Karla Hynka Máchy. Průběh shromáždění nabyl zjevně protirežimního charakteru. Přesto oficiální průvod, jehož se zúčastnili i akademičtí hodnostáři, pedagogové a pamětníci historických událostí, skončil na Vyšehradě zpěvem hymny, položením květin a zapálením mnoha svíček.

---

²⁶ *Občanské sdružení Společnost 89*: společnost89.cz – listopadové události v datech [online]. 1999, poslední revize 11. 9. 2002 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.spolecnost89.cz/s89cz.html>.

²⁷ *On-line magazín deníku Právo & Seznam.cz* – portál Novinky.cz [online]. 2003, poslední revize 16. 11. 2009 [cit. 16. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.novinky.cz/domaci/184012-cesko-si-pripomina-20-let-od-sametove-revoluce.html>.

3.4.2 Zásah proti demonstrantům

Organizátoři, kteří se snažili dodržet dohodu o trase, museli vyvinout veškeré úsilí, aby davy lidí obrátili na Vyšehrad. Tisíce účastníků studentského shromáždění se pak i přes zákaz vydaly směrem do centra Prahy původně zamýšlenou trasou. Průvod se pohyboval po nábřeží a u Národního divadla odbočil na Národní třídu, kde mu v dalším postupu zabránily pořádkové oddíly. Od okamžiku odchodu z Vyšehradu ztratila manifestace legální charakter. Rozhodnutí jít na Václavské náměstí bylo zcela spontánní a odráželo kvalitativní změnu ve smýšlení občanů. Studenti zpívali, ukazovali holé ruce, volali „nechceme násilí“, byli naprosto klidní. Mnohatisícový průvod na Václavské náměstí však nedorazil. Byl brutálně rozehán bezpečnostními jednotkami na Národní třídě.

Přibližně v 19.45 hod. se Ing. Štěpán dožadoval na nejvyšších funkcionářích správy SNB energického postupu Veřejné bezpečnosti proti demonstrantům. Tento požadavek však nenašel u velících důstojníků SNB patřičnou odezvu, neboť hodlali respektovat služebně nadřízeného genpor. Lorence, který nařídil nezasahovat. Na Národní třídě došlo k prvním konfliktům a střetům. Asi ve 20.25 hod. začínalo řídit třicetičlenné zásahové komando Federálního ministerstva vnitra v červených baretech spolu s několika důstojníky pražské StB. Tloukli studenty do hlavy, břicha, zad. Okolo 21 hod. dostali příslušníci VB pokyn, aby rozehnali přihlížející občany, opět s chutí a brutalitou. Sanitky odvážely zraněné. Na jejich těla dopadaly obušky, kopalo se, tekla krev, lidé ustupovali a vzájemně se stále větší silou tlačili na mřížích v domovních vchodech. Část ozbrojených jednotek začala vytahovat lidi z úkrytu domů za neustálého kopání a bití pendreků a házel je do davu nebo připravených vozů. Bezpečnost byla všude, uniformovaná či v civilu a neustále zmenšovala prostor. Ozbrojenci na žádné výzvy k odstupu nereagovali a zfanatizovaní muži v helmách a se štíty zatlačovali dav demonstrantů do úskalí. Někteří studenti byli na smrt vystrašení, jiní nepřestávali doufat... Mnozí lidé však v celé naší zemi v tuto chvíli ještě bohužel nic netušili.

3.4.3 Události v dalších dnech

Bezprostředně po rozehnutí manifestace se studenti uměleckých škol odebrali do několika pražských divadel, aby vyzvali herce a jejich prostřednictvím i další představitele kulturní obce ke společnému vystoupení proti komunistickému režimu. Herci divadla Na Zábřadlí rozhodli, že se sejdou v Realistickém divadle Z. Nejedlého s kolegy z dalších pražských divadel a domluví se na společném postupu. Zároveň

navrhli uspořádat dne 27. listopadu dvouhodinovou generální stávkou. Souběžně s událostmi na Národní třídě se ve Smetanově síni Obecního domu odehrál další veřejný protest proti komunistickému režimu. Účastníci koncertu si v programu přečetli stanovisko České filharmonie, která podpořila svého šéfdirigenta V. Neumanna v rozhodnutí přerušit spolupráci s Československou televizí a Československým rozhlasem. Hudebníci protestovali touto formou proti postihování umělců za podepsání petice Několik vět.

Události z předchozího dne zapůsobily dne 18. listopadu na psychiku obyvatelstva a potvrdily, že společnost se nacházela v bodě, kdy KSČ již nebyla schopna vládnout, ale opozice ještě nebyla připravena nebo schopna moc převzít, tedy v okamžiku, který je charakteristický pro revoluční situaci. Většina občanů včetně mnoha komunistů byla pohoršena brutálním počínáním bezpečnostních sil, někteří zásah zažili sami, jiní byli zděšeni, že na Národní třídě byly bity jejich děti. Lidé se začali shromažďovat v ulicích. K demonstracím se postupně připojily všechny vrstvy obyvatelstva. Po celý následující týden se nejprve v Praze, pak v dalších městech, i na Slovensku, konala masová shromáždění občanů, na kterých byly vyslovovány požadavky politických reforem a urychlení procesu demokratizace. Největší z nich se konala ve dnech 25. a 26. listopadu na Letenské pláni v Praze za účasti asi 700 000 lidí.²⁸ Zcela spontánně a nezávisle se vynořila myšlenka na stávkou, iniciativu převzali studenti. Je pozoruhodné, že právě studenti, kteří neměli politické zkušenosti nebo získané nanejvýš na školské úrovni, dospěli k závěru, že stávka je jediný prostředek, nejen jak čelit bezohlednosti režimu, ale i jak jej odstranit. Opozice zatím mlčela, iniciativu převzali aktivisté – především posluchači DAMU, kteří našli další spojence, zejména herce. Rozhodnutí o stávce nebylo výrazem radikalismu či avanturismu mladých, ale ukázalo se jako reálné.

Vyhlášení generální stávky posouvalo demonstrace do jiné roviny, studenti se rozhodli stanovit požadavky a jejich splnění si vynutit nátlakovými akcemi. Ve snaze získat další spojence se obrátili na dělníky a rolníky, jejichž význam si pro další vývoj revoluce plně uvědomovali. Po vzniku Občanského fóra (OF) se i nadále podíleli na jednáních s premiérem. Spojením s OF se zformovala síla, která rozhodovala o výsledku revoluce.

---

²⁸ *On-line magazín deníku Právo & Seznam.cz – portál Novinky.cz* [online]. 2003, poslední revize 16. 11. 2009 [cit. 16. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/184012-cesko-si-pripomina-20-let-od-sametove-revoluce.html>>.

Zatímco v Praze se situace vykryštovala jednoznačně, všude jinde byla komplikovanější. Ani vliv pražského centra nebyl všude stejný. Na ostatních místech lidé byli bezradní a čekali, jak se v Praze bude vyvíjet situace dále.

Vedle studentů sehrála významnou roli zejména televize, která od 24. listopadu začala přímo přenášet průběh demonstrací.

V následujících dnech se ke studentům připojili členové mnoha pražských divadel, postupem hodin se přidávali horníci, dělníci, studenti středních škol a lidé z různých profesí nejen z Prahy, ale i z ostatních měst, v dalších dnech lidé z vesnic a celý proces vtahoval čím dál více lidí a urychloval politický vývoj, spojil názorově heterogenní opoziční skupiny do jedné. K hnutí se připojovalo stále více stávkových výborů v celé zemi. Silnou skupinu tvořili pražští herci a umělci (Hana Zagorová, Karel Gott, Marta Kubišová, Karel Kryl, Hana Hegerová, Jiří Bartoška, Michal Tučný a mnoho dalších známých osobností). V divadlech se nehrálo, na fakultách nevyučovalo, všude probíhaly diskuse.

Nevyhnutelný střet nevyvolala opozice, ale sama moc když brutálně potlačila povolenou studentskou manifestaci. Lokální aktivity přerostly v několika hodinách do silného řetězce nepokojů. To vše se dělo ve smyslu revolučního hesla „V jednotě je síla“, nezbytného v boji proti monopolu, jakým byla KSČ. Dne 18. listopadu večerní vysílání Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy hlásilo zprávu o údajné smrti studenta Martina Šmída, která byla později objasněna jako nepravdivá. Psychologický význam této fámy byl bezesporu velmi důležitý, zejména v tom, jak aktivizoval mimopražské studenty, z nichž mnozí až do jeho odvysílání spatřovali v pražských událostech jen jednu z opakujících se demonstrací.

Václavské náměstí se stalo středem veškerého dění pro další dny. V Bratislavě na náměstí Slovenského národního povstání hovořili ke statisícovému davu Milan Kňažko a Ján Budaj. Situace byla stejně spontánní jako dne 28. října 1918 nebo v srpnu 1968. Nejen u sochy Svatého Václava hořelo tisíce svíček, lidé vyvěšovali transparenty, prohlášení a československé vlajky, studenti na Václavském náměstí drželi hlídky ve dne, v noci, vyvolávali různá hesla, zpívali písně (velmi oblíbenou se stala píseň od J. Hutky s názvem Náměšť, viz příloha č. V nebo píseň od M. Kubišové s názvem Modlitba pro Martu). Hovořili řečníci z balkónu budovy Melantrichu., tisk měl doslova pohotovost, zájem o Československo v zahraničí byl obrovský, do rodné vlasti se začalo vracet mnoho těch, kteří byli v minulém režimu nuceni vlast opustit, v lidských srdcích hořela svíčka naděje.

Naděje, která pevně doufá, že se spojením sil podaří dokončit ideály z roku 1968. Mezi prvotní studentské požadavky na vládu můžeme jmenovat především vyšetření událostí ze dne 17. listopadu na Národní třídě, dále odchod všech zkompromitovaných osobností z veřejného života a zrušení článku ústavy o vedoucí úloze KSČ. Další požadavky každým dnem postupně narůstaly.

3.4.4 Lidové milice

Dne 22. listopadu 1989 se do Prahy vztahovaly jednotky milicionářů, povolane komunistickou stranou, byla svolávána zasedání ÚV KSČ, na kterých se konala jednání představitelů OF s představiteli státní moci. K povolání LM dosud neexistuje žádné písemné rozhodnutí. Pět tisíc mužů dorazilo v 6.30 hod. na okraj metropole, aby obsadilo nejdůležitější budovy s reakcionáři.²⁹ V rámci KSČ probíhaly neuspořádané porady, nakonec bylo schváleno stažení LM, ti však mezitím již dorazily na kraj Prahy a v podstatě toho dne do oběda Prahu opustily, s výjimkou plzeňské jednotky, která odjela až odpoledne (údajně dle příkazu M. Jakeše). Přesto ráno přijely do Prahy asi 4000 milicionářů.³⁰ Studenti byli na útok LM připraveni. Hlídkovali na okrajích hlavního města a odtud telefonovali na fakulty. I v následujících dnech však armáda zůstala v pohotovosti, byla stále připravena k akci nazvané Zásah. Nakonec se generálové zalekli vlastní odvahy a zřejmě ani Moskva by takové střetnutí vůbec nedopustila. O postupu československého komunistického vedení byl i Washington zřejmě průběžně informován, protože jeden z vlivných členů ÚV KSČ patřil údajně mezi agenty CIA.

3.4.5 Občanské fórum

V neděli dne 19. listopadu 1989 se ujal iniciativy nejznámější středoevropský disident Václav Havel (jeho životopis viz příloha č. II), z jehož popudu bylo večer založeno v Činoherním klubu Občanské fórum, které se prohlásilo za reprezentanta nespokojených občanů a ujalo se role vůdce lidového hnutí. Studenti uznali OF jako představitele občanů a stali se jeho součástí, kde představovali radikální křídlo,

---

²⁹ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 534, ISBN 80-85821-46-X.

³⁰ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 534, ISBN 80-85821-46-X.

odmítající spolupráci s tehdejšími představiteli komunistické moci. Dalšími členy OF byli mj. Ing. Rudolf Battěk, Petr Čepek, Milan Hruška, Prof. PhDr. Milan Jelínek, CSc., Milan Kňažko, Jiří Křižan, Václav Malý, Martin Mejstřík, Petr Oslzlý, Jana Petrová, Jan Ruml, Prof. Ing. Věněk Šilhán, CSc., Ondřej Trojan, Doc. Ing. Josef Vavroušek, CSc., Prof. Ing. Václav Klaus, CSc., Saša Vondra a celá řada dalších osobností uměleckého a vědeckého života včetně osobností z roku 1968 s tiskovým a informačním střediskem v pražské Laterně magice.

Občanské fórum bylo politické hnutí, které vzniklo dva dny po začátku Sametové revoluce v Praze jako široká, spontánní platforma občanských nezávislých aktivit. OF odmítalo totalitní komunistický režim. Na Slovensku obdobnou roli sehrálo hnutí Verejnosc' proti násiliu (VPN). Hlavní úlohu při založení VPN hráli Milan Kňažko, Ján Budaj, Fedor Gál, Jozef Kučerák a další významné osobnosti.

Prvotní požadavky Občanského fóra:

(programové zásady OF během Sametové revoluce viz příloha č. IV)³¹

- zajistit naplnění ústavního článku o svobodě shromažďování a s okamžitou platností zrušit všechny podzákonní normy, které tomu brání,
- ustavit komisi pro vyšetření událostí ze dne 17. listopadu 1989, její výsledky předložit veřejnosti a viníky spravedlivě potrestat,
- distancovat se od veškerých forem represivního používání moci, ve vnitřních vztazích i mezinárodních (invaze v roce 1968),
- vypuštění tří článků ústavy: o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a v politickém systému Národní fronty a o marxismu - leninismu jako státní ideologii,
- legalizaci OF a přidělení budov a prostoru v médiích pro jeho účely, personální rekonstrukci zákonodárných sborů formou kooptací nových poslanců.

Postupem času přibývaly další požadavky:

- odstoupení z funkcí prezidenta G. Husáka do 10. prosince 1989, představitelů KSČ J. Fojtíka, M. Zavadila, K. Hofmana, A. Indry a dalších, kteří po léta odmítali jakýkoli demokratický dialog se společností a jejichž zhoubná politika

---

³¹ HAVEL V. a kolektiv autorů Charty 77 a Občanského fóra *Dokumenty doby č. 1*. Praha: Nakladatelství Svěpomoc, 1990, str. 32-34, ISBN 80-7063-037-X.

zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí, byli zpravidla odpovědní s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z roku 1968 a mnohaletou devastací všech oblastí společenského života kolem nás,

- odstoupení prvního tajemníka Městského výboru KSČ v Praze M. Jakeše, dále M. Štěpána, F. Kincla, kteří byli odpovědní za zásahy proti manifestujícím studentům,
- propuštění všech politických vězňů, včetně zadržených v závislosti s manifestacemi,
- podporu dvouhodinové generální stávky dne 27. listopadu 1989 a zveřejnění všech požadavků v oficiálních sdělovacích prostředcích,
- demisi federální vlády a vytvoření přechodné vlády odborníků.

Dne 27. listopadu 1989 od dvanácti do čtrnácti hodin proběhla na celém území Československa generální stávka. Mottem tohoto dne bylo heslo "Konec vlády jedné strany". Podle průzkumu ÚVVM se do stávky zapojila většina občanů. Po generální stávce se společenský význam studentů podstatně zmenšil a stále klesal. Přesto se stále cítili politickou silou. Po ukončení stávky dle návrhů OF studenti zahájili tzv. studentskou pohotovost, vláda postupně začala plnit jejich požadavky.

Během revoluce probíhala několikadenní jednání zástupců OF s vládou, která vyústila v postupném plnění požadavků OF a v sestavení vlády nové. Nespokojenost s ní však vyjadřovali studenti, umělci a celý národ. Nebyla sestavena dle požadavků OF a jejími členové byli především členové KSČ. Lidé se proto i nadále shromažďovali, ke slovu se dostávaly známé zvonečky, klíče a další předměty, kterými shromáždění dozvoňovala vládě a demonstranti žádali její demisi. Někteří jednotlivci podporovali požadavky studentů vyhlášením hladovky, avšak vysokoškoláci s tímto postupem nesouhlasili. Dne 10. prosince byla jmenována opět nová, zrekonstruovaná vláda, kterou veřejnost již přihnula. Velký význam pro iniciaci jednání mezi opozicí a držiteli moci v Československu měla nezávislá iniciativa MOST, založená na podzim roku 1989 hudebníkem Michaelem Kocábem a novinářem Michalem Horáčkem.³² Tato iniciativa sehrála skutečně ústřední a nezastupitelnou roli prostředníka

---

³² Časopis *Politologická revue* [online]. Praha: 1. 6. 2004, poslední revize 27. 8. 2009 [cit. 23. září 2009]. Vydala Česká společnost pro politické vědy. ISSN 1211-0353. Dostupný na WWW: <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%202004-1%20-%202002a%20-%20Studie%20-%20Otevreni%20prechodu%20k%20demokracii%20v%20Ceskoslovensku%20z%20pohledu%20teo.pdf>.

mezi požadavkem opozice na otevření dialogu a snahou premiéra Adamce tento dialog umožnit.

Vánoční nálada vánočních svátků se vyznačovala všenárodní katarzí, která pochopitelně pramenila z událostí Sametové revoluce. Lidé si nadělili nejcennější dárek – svobodu. Stávkové výbory na některých fakultách vysokých škol byly stále v činnosti do doby splnění jejich dosud nesplněných požadavků.

Po úspěšném zvolení Václava Havla prezidentem Československa dne 29. prosince 1989 byly stávky ukončeny. Touto významnou událostí skončila etapa přebírání moci v oblasti exekutivy a řízení společnosti přešlo do rukou nově konstituovaných orgánů, skončila historická role studentů.

Pád komunistických režimů nezávisel pouze na mezinárodních poměrech, ale i na vnitropolitické situaci, na chování a jednání obyvatelstva a jeho vztahu k normalizačnímu režimu.

Převrat, který novináři vzletně nazvali „Sametová revoluce“, skončil bez jediného mrtvého, bez jediného výstřelu.

Československo bylo jedinou středoevropskou zemí, kde studenti sehráli v období pádu komunismu úlohu samostatného politického subjektu. Souviselo to se stavem společnosti a zejména postavením disentu a jeho významem v boji proti komunistickému režimu. Podíl studentského hnutí na pádu komunismu v Československu je tedy i z hlediska středoevropského mimořádný. Toto období je také vrcholem, jakousi „hvězdnou hodinou“ studentského hnutí v moderních českých dějinách.

*Václav Havel: „Nikdy nezapomenu při své práci, ať budu čímkoli na to, že jste to byli vy, studenti, kteří nejen tuto naši pokojnou revoluci začali, ale že jste to byli vy, kteří jí vdechli tu povahu, kterou má, kteří jí vtiskli tu krásnou tvář, kterou má. Tu tvář, kterou dnes obdivuje celý svět.“*³³

---

³³ OTÁHAL M., *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Praha: nakladatelství DOKOŘÁN s. r. o., 2003, str. 157, ISBN 80-86569-52-7.

3.5 Chronologický přehled hlavních událostí Sametové revoluce do prvních svobodných voleb v červnu roku 1990

3.5.1 Zlomové události

Události, které se odehrávaly v Praze a jejichž vyústěním byla změna politického systému, měly několik center a byly tvořeny několika hlavními procesy s různou mírou organizovanosti a řízenosti na jedné straně a nahodilosti či chaotičnosti na straně druhé.

Za hlavní centra, z nichž byl vývoj určován či ovlivňován, je možno pokládat především vedení Občanského fóra a koordinační stávkový výbor vysokoškolských studentů, který se ustavil dne 19. 11. 1989. Na straně držitelů moci byl nejdůležitějším centrem událostí tým poradců a spolupracovníků federálního premiéra L. Adamce a do jisté, spíše omezené míry, také někteří další členové předsednictva ÚV KSČ. V důsledku dojednání prvních konkrétních politických změn bylo do hry od 29. 11. 1989 vtaženo také Federální shromáždění.

Jako hlavní procesy, určující pohyb událostí, je možno označit jednak lidové demonstrace v Praze a dalších velkých městech a jednak politická jednání, která zahájili zástupci opozice (OF) vést s držiteli moci prakticky od 21. listopadu. A právě tato jednání byla zřejmě hlavním prostředkem politické změny v Československu. Ty vzešly právě z dohod mezi OF a předsedou federální vlády.

3.5.2 Rok 1989 - listopad³⁴

17. listopadu – k 50. výročí boje studentů za svobodu v Praze probíhala povolená manifestace československými úřady, uspořádaná pražskými vysokoškoly, která byla potlačena jednotkami ministerstva vnitra.

18. listopadu – studenti pražských vysokých škol a herci pražských divadel zahájili týdenní okupační stávku a všechny občany vyzývali k účasti na generální stávce dne 27. listopadu od 12 do 14 hodin. V následujících dnech se k výzvě připojovali nejen mimopražské školy, ale také především herci a studenti.

---

³⁴ SUK, J. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2003, str. 483-486, ISBN 978-80-7260-219-3.
Časopis *Mladý svět*. Praha: ÚV SSM v Mladé frontě, roč. XXXI., č. 51 (1607), 1989, ISSN 80-7260-099-0.

Během tohoto dne se také rozšířila zpráva o smrti studenta Martina Šmída. Psychologický dopad této dezinformace byl významný, hlavně na mimopražské studenty a občany vůbec, kteří v událostech 17. listopadu dosud viděli jen další ze série demonstrací v Praze.

19. listopadu – v pražském Činoherním klubu vzniklo Občanské fórum (OF), v němž se sjednotili nezávislé iniciativy, představitelé církví, uměleckých svazů a další občané usilující o pokojnou změnu režimu prostřednictvím vyjednávání se státní mocí. Hlavou hnutí se stal Václav Havel. V Bratislavě vzniklo hnutí Verejnosc' proti násiliu (VPN). Ministryně školství oznámila, že se podařilo najít studenta Martina Šmída, dementovala tím informaci o jeho smrti.

20. listopadu – federální a obě republikové vlády vyzvaly herce a studenty k okamžitému návratu k práci a studiu. Na pražském Václavském náměstí spontánně demonstrovalo přes sto tisíc občanů, OF vyzvalo předsedu vlády L. Adamce k zahájení politických rozhovorů.

21. – 27. listopadu – probíhala jednání se státní mocí (za KSČ premiér L. Adamec). Každý den odpoledne se v Praze, Bratislavě a postupně i v dalších městech obou republik konaly protirežimní manifestace, které významným způsobem přispěly k pádu komunistického režimu.

22. listopadu – vedení KSČ odvolalo ozbrojené jednotky Lidových milicí, které přicestovaly z krajů do Prahy. Lidové milice byly během revoluce zrušeny.

24. listopadu – se konalo mimořádné zasedání ústředního výboru KSČ, na kterém rezignovalo předsednictvo v čele s M. Jakešem. Jeho místo zaujímal K. Urbánek.

25. listopadu – prezident Gustáv Husák propustil nejznámější politické vězně, další byli propuštěni v následujících dnech a týdnech. Na Letenské pláni v Praze manifestovalo tři čtvrtě miliónu lidí.

26. listopadu – iniciativa Most, ustavená v létě 1989 M. Kocábem a M. Horáčkem, zprostředkovala politické rozhovory mezi delegací OF a předsedou federální vlády L. Adamcem.

27. *listopadu* – v celé republice se konala dvouhodinová generální stávka, stala se masovým projevem touhy po skutečné demokracii. Stovky, tisíce, desetitisíce vlajek, hesel, znaků, transparentů a hlavně demonstrantů, kteří se sešli s nenadirigovaným nadšením. Dělníci, výzkumníci, úředníci, umělci... Všechny vrstvy naší společnosti, aby vyjádřily společný požadavek - heslo jednoty. Vlastenecké nadšení, radost, odhodlání, ba i hrdost na svou vlast. Úderem dvanácté hodiny se v celé zemi „zastavil čas“, zazněly sirény a zvony kostelů a chrámů, ale i klaksony aut a zvonky tramvají. Začala generální stávka.

28. *listopadu* – OF po jednání s L. Adamcem předneslo své další požadavky.

29. *listopadu* – FS ČSSR odhlasovalo změnu ústavy, z níž vypustilo články o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a v Národní frontě a článek o marxismu - leninismu jako státní ideologii. Ustanovilo komisi na vyšetřování událostí ze dne 17. listopadu 1989. OF zahájilo pravidelné každodenní vysílání na rozhlasové stanici Hvězda.

30. *listopadu* – SNR přijala demisi svého předsedy V. Šalgoviče a v tajném hlasování zvolila do této funkce R. Schustera (KSČ).

3.5.3 Rok 1989 – prosinec³⁵

1. *prosince* – OF navrhlo rekonstrukci vlády ČSR předsedovi české vlády F. Pitrovi.

3. *prosince* – rekonstruovaná federální vláda, kterou OF odmítlo a žádalo novou důkladnější rekonstrukci do 10. prosince 1989. V drtivé většině byl vyjadřován zásadní nesouhlas s faktem, že z dvaceti křesel patřilo komunistům patnáct křesel.

4. *prosince* – vedoucí představitelé Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR na setkání v Moskvě prohlásili, že vstup vojsk jejich států do Československa v roce 1968 znamenal vměšování se do vnitřních záležitostí svrchovaného československého

---

³⁵ SUK, J. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2003, str. 483-486, ISBN 978-80-7260-219-3.
Časopis *Mladý svět*. Praha: ÚV SSM v Mladé frontě, roč. XXXI., č. 51 (1607), 1989, ISSN 80-7260-099-0.

státu a musí být odsouzen. Tento protiprávní zásah přerušil demokratickou obnovu v Československu a měl dlouhodobě nepříznivé důsledky.

5. *prosince* – předsednictvo ČNR jmenovalo českou vládu, složenou z 8 komunistů, 2 socialistů, 2 lidovců a 5 nestraníků. OF uvedlo, že vláda je jistým krokem kupředu, ale složení ještě zcela neodpovídá nové politické situaci. OF navrhlo kandidáty do federální vlády.

6. *prosince* – zástupci OF a VPN se shodli na kandidatuře V. Havla do prezidentského úřadu.

7. *prosince* – premiér L. Adamec abdikoval a předsedou vlády se stal M. Čalfa (KSČ). Z KSČ předsednictvo ÚV vyloučilo M. Jakeše a M. Štěpána z řad jejich členů. Byli vyloučeni za hrubé politické chyby při řešení společenského napětí, zejména událostí ze dne 17. listopadu 1989.

8. *prosince* – OF si prosadilo svůj návrh na složení federální vlády. Předsednictvo SNR přijalo demisi předsedy vlády P. Hrivnáka a několika ministrů.

9. *prosince* – po vzájemné dohodě obou stran bylo dohodnuto složení federální „Vlády národního porozumění“.

10. *prosince* – prezident republiky G. Husák jmenoval novou federální vládu a abdikoval.

11. *prosince* – byli ohlášeni další kandidáti do prezidentského úřadu – A. Dubček (slovenský kandidát), L. Adamec (KSČ) a Čestmír Císař (ÚV SSM). Komunisté navrhovali přímou volbu prezidenta, OF návrh odmítlo a žádalo volby Federálním shromážděním v souladu s platnou ústavou.

12. *prosince* – byla jmenována nová slovenská vláda SSR. Předsedou vlády SSR se stal M. Čič, místopředsedy vlády byli jmenováni Ing. J. Markuš, DrSc., Ing. V. Ondruš a PhDr. A. Varga, doc. JUDr. Ing. V. Lexa, CSc. a další ministři.

19. *prosince* – premiér M. Čalfa představil V. Havla FS jako jediného možného prezidentského kandidáta (po tajné schůzce s V. Havlem dne 15. prosince).

22. *prosince* – jedinými kandidáty na prezidenta republiky se stali V. Havel a A. Dubček.

28. *prosince* - na schůzi FS ČSSR byl zvolen A. Dubček za předsedu. Bylo zrekonstruováno předsednictvo, aby v něm KSČ neměla většinu a byli paritně zastoupeni Češi a Slováci a politické strany a hnutí.

29. *prosince* – V. Havel byl zvolen jednomyslně československým prezidentem. Poprvé po 41 letech byl do funkce hlavy státu navržen reprezentant širokého proudu politických sil – nekomunista. Stal se jím bojovník za dodržování lidských a občanských práv, demokracii, svobodu a pravdu – spisovatel a dramatik Václav Havel.

Studenti vysokých a středních škol ukončili stávkou.

3.5.4 Rok 1990³⁶

1. *ledna* – prezident V. Havel přednesl svůj první novoroční projev a vyhlásil rozsáhlou amnestii.

11. *ledna* – politické strany se shodly o volebním systému poměrného zastoupení a termínech parlamentních a komunálních voleb (červen a listopad 1990).

1. *února* – ministr vnitra ČSSR R. Sacher (ČSL) vydal rozkaz zrušit Státní bezpečnost.

6. *února* – rekonstrukce dvousetčlenné ČNR, nový předseda české vlády byl jmenován P. Pithart a první místopředseda F. Vlasák.

7. *února* – ukončena činnost Národní fronty, která od února 1948 do listopadu 1989 fungovala jako uzavřený politický systém s dominancí KSČ.

---

³⁶ SUK, J. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2003, str. 483-486, ISBN 978-80-7260-219-3.
Časopis *Mladý svět*. Praha: ÚV SSM v Mladé frontě, roč. XXXI., č. 51 (1607), 1989, ISSN 80-7260-099-0.

26. února – V. Havel navštívil v Moskvě M. Gorbačova. Sovětský svaz vyjádřil politování nad vojenskou intervencí vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. Byla podepsána dohoda o odchodu sovětských vojsk nejpozději do poloviny roku 1991.

6. března – ČNR změnila název České socialistické republiky na Českou republiku. O týden později schválila státní symboly ČR.

2. – 9. května – FS ČSFR zrušilo trest smrti a přijalo část nových zákonů.

8. – 9. června – za vysoké účasti voličů se v Čechách, na Moravě a na Slovensku po čtyřech desetiletích neomezené vlády komunistické strany konaly svobodné volby. V českých zemích zvítězilo OF, na Slovensku VPN.

3.6 Příčiny Sametové revoluce dle Parlamentní komise v prosinci 1989

(mluvčí komise poslanec L. Fanta hovořil k novinářům).

Příčina společenského výbuchu v roce 1968 a 1989 byla shodná. Jestliže však v roce 1968 reprezentovala reformní úsilí především KSČ, v roce 1989 tomu bylo jinak, strana nedržela taktovku, nýbrž se ocitla ve vleku událostí, a proto dokázala jen minimálně ovlivňovat jejich běh. V roce 1968 mohla KSČ reformu společnosti podněcovat a usměrňovat také proto, že v jejích řadách existovala značná názorová diferenciací. V listopadu 1989 neexistoval žádný opoziční reformní proud, který by uvedl stranu do pohybu, ten naopak působil mimo KSČ, jeho mluvčím byli OF a VPN, kteří získali téměř obratem důvěru tři čtvrtiny obyvatelstva.³⁷

Cestu k reformě nám bezesporu pomohly otevřít změny v SSSR, Gorbačovovo nové myšlení v mezinárodních vztazích, nás nesráželo k zemi, jako v roce 1968. K rozrušení a pádu komunismu vedla také kombinace různých vlivů – zřetelný úpadek socialistického hospodářství, slábnoucí ideologický tlak, pád berlínské zdi i sílící nespokojenost mladších generací s politickým a ekologickým stavem.

Pokud lidé chtěli z tohoto začarovaného kruhu totality vystoupit, museli se pokusit okovy moci rozlomit. Sametová neboli něžná revoluce tomu je dodnes důkazem.

---

³⁷ *Svobodné Slovo*. Vydala Československá strana socialistická ve vydavatelství Melantrich – Redakce, adm. A inzerce (směr. č. 112 12). Praha: 6. prosince 1989.

3.7 Fakta – Sametová revoluce

- 1) Dle nezávislé vyšetřovací komise zdravotníků OF se k ošetření přihlásilo 568 lidí, u 180 pacientů nevyloučili lékaři další následky. Celková fakta uvádějí, že během revoluce bylo přes 500 zraněných.³⁸
- 2) Pro akci Zásah bylo v Čechách připraveno 7 632 důstojníků a vojáků se 472 auty, 92 obrněnými transportéry, 155 tanky a 63 speciálními vozidly. Na Slovensku stačilo k obdobné akci 2 033 mužů na 110 autech, 38 obrněncích, 63 tancích a 18 vozech.³⁹
- 3) Podle studie Světové banky z jara 1989 bylo Československo na prvním místě v množství zestátněných podniků. Na druhém byla NDR a až na třetím SSSR.
- 4) Koncem šedesátých let nemělo Československo žádný dluh. Koncem roku 1989 dlužilo světu osm miliard dolarů a vznikl obrovský vnitřní dluh. Na 100 miliard dolarů rozpůjčila komunistická vláda Sovětskému svazu a rozvojovým zemím jako byly Irák, Kuba apod. Tyto peníze naše země stěží někdy uvidí.⁴⁰

4 VÝSLEDKY SAMETOVÉ REVOLUCE A JEJÍ VLIV NA PROMĚNU ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI

4.1 Počátky demokracie

- Výsledkem Sametové revoluce byla rezignace vlády v prosinci 1989, ukončení totalitního režimu a počátek režimu demokratického. K této historické změně došlo bez ztrát na životech lidí a tak můžeme hovořit, že sametovou cestou. Koncem roku 1989 se českoslovenští komunisté více méně dobrovolně vzdali moci. Skončilo dlouhé čekání na historickou chvíli, v níž se doufalo a o níž se zároveň tolik pochybovalo. Ukázalo se, že klíčovým problémem nové moci není jenom vymýcení socialismu a narovnání ekonomických vztahů, ale i vypořádání se s federací z roku 1968. Ta nevznikala ve svobodném prostředí a nebyla určena pro svobodný svět.

---

³⁸ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 574, ISBN 80-85821-46-X.

³⁹ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 574, ISBN 80-85821-46-X.

⁴⁰ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 574, ISBN 80-85821-46-X.

- Po Sametové revoluci žil náš národ ve značně rozšířené představě, že po svržení komunistické diktatury se Československo bude rychle a bezproblémově transformovat v naprosto demokratickou a hospodářsky prosperující zemi, tato představa se ovšem ukázala jako lichá. Revoluční euforie byla vystřídána hlubokou společenskou depresí. Nejen v České republice, ale i v ostatních postkomunistických zemích se ukázal přechod od komunismu k demokracii a tržnímu hospodářství jako dlouhý, namáhavý a bolestný proces s nejistým výsledkem.
- Bylo nutno vytvořit nový politický, hospodářský a právní systém. Občané se museli vypořádat s novými dosud neznámými životními situacemi – ztrátou zaměstnání, flexibilitou, sebevzděláváním a třeba i s rozpadem Československa a jinými skutečnostmi. Ovšem na druhé straně přivítali milou možnost cestování do jiných států, podnikání, seberealizace a v neposlední řadě nemálo výhod pro občany po vstupu České republiky do EU.
- Změny událostí roku 1989 přinesly také nutnost vypracovat novou koncepci zahraniční politiky Československa. Integrace do západoevropských struktur byla jedním z hlavních cílů Československa po roce 1989.
- Záhy po změně politického režimu na konci roku 1989 vypukly spory mezi dvěma částmi federace. Tyto spory byly pravděpodobně další příčinou rozpadu Československa. Politickým reprezentacím českého a slovenského národa se nepodařilo najít oboustranně výhodný model soužití českého a slovenského národa. Následkem toho byl organizovaný a spořádaný rozpad společného československého státu (Silvestr 1992). Stát, který přestál více než čtyřicet let kruté komunistické diktatury, nepřežil více než tři roky znovunabyté svobody. K rozdělení došlo navzdory vůli drtivé většiny obyvatel.

4.1.1 Postkomunistická transformace v Československu

Po Sametové revoluci bylo nutné transformovat paralelně společenský, politický, hospodářský a též právní systém. Interdependence – čili vzájemné vztahy, korelace – mezi dílčími systémy mají zásadní vliv na průběh demokratických a tržně hospodářských reforem.⁴¹

⁴¹ Časopis *Politologická revue* [online]. Praha: 1. 6. 2004, poslední revize 27. 8. 2009 [cit. 23. září 2009]. Vydala Česká společnost pro politické vědy. ISSN 1211-0353. Dostupný na WWW: <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%202002-2%20-%2002a%20-%20Studie%20-%20Konsolidace%20demokracie%20v%20CR.pdf>.

Transformační proces měl mnoho segmentů, vzájemné vztahy mezi nimi byly jedním z hlavních problémů postkomunistické transformace.

Československo prošlo třemi fázemi přechodu a souvisejících institucionálních změn. Dle tranzitologie, vědě o systémové transformaci od diktatury či autoritářského režimu k demokracii, můžeme rozeznat tyto fáze změny politického systému:⁴²

- na konci fáze liberalizace došlo k zániku starého systému ve formě revoluce a došlo k převzetí moci novou revoluční elitou,
- druhou fází tranzice byla fáze demokratizace, která zavedla politickou soutěž, uspořádala volby, které umožnily kontingentní výsledky. Došlo k vytvoření nových institucionálních struktur, vytvoření nové ústavy,
- třetí fází nastala tzv. konsolidace, tj. proces, ve kterém se přijímání pravidel hry zvyšuje, politické postupy se institucionalizují a institucionální struktury se upevňují a stabilizují.

4.1.2 Přechod k demokracii v Československu

Termínem „přechod (tranzice)“⁴³ označujeme interval mezi koncem jednoho a ustanovením druhého politického režimu. Přechody k demokracii se zabývá celá řada politologů, každý z nich využívá ke studiu různé typologie. V mé práci uvádím Huntingtonovu typologii⁴⁴ přechodů k demokracii, která mě oslovila nejvíce.

Pro Huntingtonovo vysvětlení přechodů k demokracii jsou klíčové tři interakce mezi různými skupinami: vztah mezi vládou a opozicí, mezi reformátory a odpůrci změn ve vládě a mezi umírněnými a extremisty na straně opozice.

Huntington modeluje tři obecné typy přechodů k demokracii:

1. *transformace* – elity uvnitř režimu hrají ústřední roli a vedou proces tranzice, v rámci vládnoucí elity je nutné vytvoření dostatečně silné reformně naladěné skupiny, které se podaří získat značnou moc,

---

⁴² Časopis *Politologická revue* [online]. Praha: 1. 6. 2004, poslední revize 27. 8. 2009 [cit. 23. září 2009]. Vydala Česká společnost pro politické vědy. ISSN 1211-0353. Dostupný na WWW: <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%202002-2%20-%2002a%20-%20Studie%20-%20Konsolidace%20demokracie%20v%20CR.pdf>.

⁴³ *Politologický časopis*. Vydala Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav v Praze. Ročník XV, 4/2008. Článek Přechod k demokracii v Jižní Koreji – teoretické uchopení s důrazem na roli masové mobilizace v procesu tranzice, autor Karel Musílek. Str. 338, ISSN 1211-3247.

⁴⁴ *Politologický časopis*. Vydala Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav v Praze. Ročník XV, 4/2008. Článek Přechod k demokracii v Jižní Koreji – teoretické uchopení s důrazem na roli masové mobilizace v procesu tranzice, autor Karel Musílek. Str. 339 – 341, ISSN 1211-3247.

2. *nahrazení* – reformátoři ve vládě jsou slabí nebo neexistují, dominantní skupinou ve vládě jsou odpůrci změn. Hlavním hybatelem změn se stává opozice, přičemž k demokratizaci dochází svržením (nebo kolapsem) vlády. Důležité je rozhodnutí ozbrojených složek proti postupu opozice. Nedůvěra vůči režimu musí být rovněž silně rozšířena mezi obyvatelstvem,
3. *přesunem* – typická kombinace vlády a opozice. Ve vládě existuje rovnováha mezi konzervativci a reformátory, je ochotna vyjednávat o změně režimu bez její iniciace. V opozici jsou umírnění silnější nežli radikálové, ale nedokáží svrhnout vládu. K přechodu k demokracii dochází, uznáním nutnosti kooperace s druhou stranou, klíčová jsou vyjednávání.

V případě Československa došlo během Sametové revoluce ke svržení (kolapsu) vlády, dle Huntingtonovy teorie se tedy jednalo o přechod k demokracii tzv. nahrazením.⁴⁵

4.2 Postavení KSČ

KSČ se svou vlastní pasivitou ocitla za vozem dějin, ne před ním, a proto také nebyla schopna usměrňovat společenský pohyb. Málo jí byl platný ústavní článek o vedoucí úloze v naší společnosti, tento letitý danajský dar někdejšího Novotného vedení, KSČ dosud neodmítnutý. Stál před ní nesnadný úkol – čestný politický zápas s ostatními stranami v demokratické společnosti.

Vyškrtnutím vedoucí úlohy KSČ z ústavy skončila v našich dějinách politického systému další etapa. Mnozí komunisté bez vzdělání a zkušenosti si však zachovali své funkce nejen v privatizovaných podnicích.

Po Sametové revoluci se KSČ stala součástí vznikajícího pluralitního systému. Kvůli mocenské dominanci konzervativních sil se nepodařilo jejím členům, kteří požadovali reformy, obnovit stranu na pluralitních a demokratických principech. Oproti sousedním zemím se však nepřejmenovala a počet jejích členů se zmenšil na jednu sedminu.⁴⁶

Lidé, kteří nevrátili své stranické legitimace nebo je nenechali v odpadkových koších na manifestacích, přestávali chodit na schůze a platit příspěvky. V KSČ a KSS

---

⁴⁵ *Politologický časopis*. Vydala Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav v Praze. Ročník XV, 4/2008. Článek Přechod k demokracii v Jižní Koreji – teoretické uchopení s důrazem na roli masové mobilizace v procesu tranzice, autor Karel Musílek. Str. 339 – 341, ISSN 1211-3247.

⁴⁶ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 63, ISBN 978-80-7367-337-6.

zůstávali jenom nejvěrnější bolševici. Po listopadu 1989 se KSČ přejmenovala na KSČS a na sjezdu v roce 1990 se přetvořila ve federaci nově založené KSČM a KSS. Tato druhá uvedená se později přejmenovala na Stranu demokratickej ľavice a osamostatnila se ještě před rozpadem Československa. Federální KSČS tak zanikla dne 7. dubna 1992.

Nástupnickou organizací KSČ je v České republice Komunistická strana Čech a Moravy, která je parlamentní stranou, jejíž podpora od poloviny 90. let kolísá mezi 10 % a 22 %.⁴⁷ Volby v následujících letech potvrdily, že s touto stranou je nutné nadále v našem stranickém systému počítat. Řady českých politologů tvrdí, že trvalý vzestup strany vzhledem k její překonané ideologii, k věkové struktuře jejích příznivců a k postupnému upevňování demokratických institucí je spíše nepravděpodobný.

Kromě KSČM existují v České republice i další komunistické strany, zpravidla vyznávají ještě výrazněji stalinistickou ideologii a jejich význam je okrajový, většinou se ani voleb neúčastní.

Komunistická minulost je přítomna nejenom jako již překonaná doba, ale jako pojem, jenž je ještě stále příliš živý, než aby mohl být ignorován jako skutečnost, jejímž prostřednictvím se nový systém ještě stále až příliš často definuje a ke které se ve svých úvahách o demokracii neustále vztahujeme.

4.3 Nová vláda

Vláda národního porozumění je označení první federální vlády v Československu po Sametové revoluci, která měla připravit svobodné volby. Vláda národního porozumění v Československu byla ustanovená dne 10. prosince 1989.⁴⁸ Předsedou byl zvolen Marián Čalfa. V projevu před Federálním shromážděním obeznámil občany s cíli této vlády.

Kromě jiného:

- zabezpečit účast občanů na správě státu,
- rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní,
- připravit přechod na tržní hospodářství,

---

⁴⁷ Volební server: *Český statistický úřad – portál volby.cz* [online]. 2009, [citováno 1. 12. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>>.

⁴⁸ *Zemědělské noviny*, ročník XLV. – číslo 291. Praha: 11. prosince 1989, vydalo Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR, český výbor Svazu družstevních rolníků a český výbor Odborového svazu pracovníků zemědělství a potravinářského průmyslu ve vydavatelství Rudé právo.

- práce na návrhu nové ústavy,
- připravit návrh nového zákona o svobodě náboženských vyznání a o náboženských společnostech.

*Složení vlády:*⁴⁹

Předseda vlády ČSSR: JUDr. Marián Čalfa (KSČ).

První místopředseda vlády: doc. Ing. Valtr Komárek, DrSc. (KSČ), JUDr. Ján Čarnogurský (bezpartijní).

Místopředseda vlády ČSSR: MVDr. Ing. František Reichel CSc. (ČSL), Ing. Vladimír Dlouhý, CSc. (KSČ), MVDr. Oldřich Burský ČSS).

Ministr zahraničních věcí: Jiří Dienstbier (bezpartijní).

Ministr financí: Ing. Václav Klaus, CSc. (bezpartijní).

Ministr práce a sociálních věcí: Petr Miller (bezpartijní).

Ministr paliv a energetiky: Ing. František Pinc (KSČ).

Ministr hutnictví, strojírenství a elektrotechniky: Ladislav Vodrážka (KSČ).

Ministři vlády ČSSR: Robert Martinka (bezpartijní) a JUDr. Richard Sacher (ČSL).

Nová vláda měla 20 členů, z toho 9 za KSČ, 2 za ČSS, 2 za ČSL a 7 bez politické příslušnosti. OF a VPN připadlo 6 ministerských křesel.⁵⁰

Vláda byla u moci do 27. června 1990, kdy ji nahradila takzvaná Vláda národní oběti vedená rovněž M. Čalfou.

Záhy a nenásilně docházelo k výměně politických elit. V tomto smyslu Sametová revoluce v roce 1989 ukázala kontinuální vývoj české politické kultury. Z hlediska politické transformace je nejdůležitější proměnou vytvoření pluralitního systému politických stran, které spolu svádějí otevřenou soutěž o moc.

⁴⁹ *Zemědělské noviny*, ročník XLV. – číslo 291. Praha: 11. prosince 1989, vydalo Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR, český výbor Svazu družstevních rolníků a český výbor Odborového svazu pracovníků zemědělství a potravinářského průmyslu ve vydavatelství Rudé právo.

⁵⁰ *Zemědělské noviny*, ročník XLV. – číslo 291. Praha: 11. prosince 1989, vydalo Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR, český výbor Svazu družstevních rolníků a český výbor Odborového svazu pracovníků zemědělství a potravinářského průmyslu ve vydavatelství Rudé právo.

4.4 Volby v roce 1990

Definitivní potvrzení změny režimu přinesly volby do Federálního shromáždění a obou národních rad (první svobodné parlamentní volby po bezmála 45 letech), které se konaly ve dnech 8. – 9. června 1990. Zatímco komunistický režim občanům překládal po léta jednotnou kandidátní listinu, v červnu 1990 vybírali voliči z několika desítek politických stran, hnutí a koalicí. Drtivou většinou v nich zvítězila obě hlavní hnutí (OF s 51 % hlasy v Česku a VPN na Slovensku).⁵¹ Lidé spontánně odmítli komunistickou stranu (zhruba 13 % hlasů).⁵² Byly schváleny zásadní zákony, upravující vytváření a posilování demokratické společnosti a novelizován občanský a trestní zákoník, mj. zrušen trest smrti.

4.5 Privatizace státního majetku

Ústavní zákon číslo 100/1960 Sb. vymezoval pouze možnost socialistického společenského vlastnictví jako nedotknutelný základ socialistického zřízení a zdroj blahobytu pracujícího lidu.⁵³ Možné bylo vlastnictví státní, družstevní a vlastnictví společenských a jiných socialistických organizací, s převahou státního, kde KSČ uplatňovala kádrovou politiku. Hlavními charakteristiky, které do české politické kultury zanesl komunistický režim, byly nivelizace, touha po vyrovnání příjmů, neochota spolupracovat s oficiální politikou a orientace na privátní sféru.

V období po roce 1989 došlo k transformaci českého hospodářství na moderní kapitalistický systém. V Československu a v České republice byla rovnováha společenských sil odlišná. Neexistovala „kapitalistická“ třída v podstatě ani žádná vrstva podnikatelů. Společenské zájmy se nestaly hnací silou rozhodující o směru vývoje. Ústředním prvkem vytváření české podnikatelské sféry se v 90. letech stala vládní politika privatizace. Podstatou byl převod podniků zděděných z dob komunismu na zcela nové vlastníky, došlo v omezeném rozsahu i k jistým restitucím majetku ve prospěch původních majitelů. V tomto období nastaly nemalé problémy s kupónovou privatizací, podnikatelskou privatizací či v bankovních systémech. Naše země se začala

---

⁵¹ ČORNEJ P., POKORNÝ J. *Dějiny českých zemí do roku 2004 ve zkratce*. Praha: Práh, 2003. str. 81, ISBN 80-901278-4-3.

⁵² ČORNEJ P., POKORNÝ J. *Dějiny českých zemí do roku 2004 ve zkratce*. Praha: Práh, 2003. str. 81, ISBN 80-901278-4-3.

⁵³ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007, s. 70, ISBN 978-80-7367-337-6.

potýkat s korupcí, přilákala zahraniční investory, došlo k prodeji mnoho českých firem a vůbec celá ekonomická transformace vyústila v obrovské finanční ztráty, které bohužel ovlivnily ekonomickou situaci země dodnes. Kapitalismus v České republice procházel změnami ještě v roce 2006.

Pád komunismu byl výjimečný tím, že obdobné zvraty všude ve světě vedou jenom k výměně vedoucí garnitury, kdežto tato radikální změna otevřela cestu ke gigantickým majetkovým přesunům a k transformaci národního hospodářství. Majetky odcizené komunisty byly vráceny jejich právoplatným vlastníkům a dědicům, další podniky byly odstátněny.

5 TEORIE A SPEKULACE OKOLO SAMETOVÉ REVOLUCE

Dvacet let po listopadových změnách roku 1989 je stále aktuálním problémem, jak věrohodně pojmenovat to, co se skutečně v oněch šesti týdnech stalo. Došlo k několika zásadním změnám v moderních československých dějinách. O podstatu politické změny, již jsme prožili, se přou politici, odborníci, novináři a pod vlivem medializovaných diskusí se o ni zajímá i širší veřejnost.

5.1 Můžeme Sametovou revoluci opravdu pojmenovat revolucí?

Teoretici revoluce nabízejí několik hlavních rysů, které musí proces politické změny obsahovat, aby bylo možno jej nazvat „revolucí“. Pro zjednodušení můžeme vycházet z Giddensovy charakteristiky⁵⁴ revoluce, která je určitou syntézou závěrů, k nimž došli přední teoretici revoluce.

Podle této teorie se každá revoluce vyznačuje těmito rysy:

1. musí splňovat charakter masového sociálního hnutí,
2. musí vést k procesu zásadních reforem nebo změny,
3. musí v ní být přítomna hrozba násilí či skutečné použití násilí ze strany účastníků a to vychází z představy, že revoluce je politická změna.

---

⁵⁴ Časopis *Politologická revue* [online]. Praha: 1. 6. 2004, poslední revize 27. 8. 2009 [cit. 23. září 2009]. Vydala Česká společnost pro politické vědy. ISSN 1211-0353. Dostupný na WWW: <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%202004-1%20-%202002a%20-%20Studie%20-%20Otevreni%20prechodu%20k%20democracii%20v%20Ceskoslovensku%20z%20pohledu%20teo.pdf>.

Jestliže tedy sledujeme uplatnění těchto tří definičních kritérií revoluce v průběhu událostí z listopadu a prosince 1989 v Československu, je možno tuto politickou změnu označit za revoluci, jelikož:

1. je možné potvrdit masový charakter demonstrací,
2. proběhly zásadní politické a sociální změny (ukončení moci KSČ, svobodné volby, demokratický politický systém atd.),
3. je možné dokladovat pouze násilí ze strany prorežimních policejních jednotek proti demonstrantům ze dne 17. listopadu na Národní třídě, přesto potenciální hrozba násilí ze strany demonstrující veřejnosti působila i jako faktor, kterým argumentovala opozice při jednáních o politických změnách v případě, že se dosavadní držitelé moci k těmto změnám obrátí zády. Existovala obava, že se některé síly v rámci KSČ pokusí změny zvrátit pomocí ozbrojených sil. Naštěstí zůstala nenaplněna.

Můžeme tedy konstatovat, že hloubka politické změny, zahájené událostmi v Československu v listopadu 1989 a pokračující v následujících letech, opravňuje k jejímu označení za revoluční. Skutečná revoluce většinou vede k úplnému odstranění představitelů starého režimu od politické moci. Představitelé komunistické elity ovšem nebyli od moci odstraněni beze zbytku, což značně oslabuje vnímání tohoto období v očích veřejnosti jako „revoluce“.

Loni jsme slavili dvacáté výročí Sametové revoluce. O jejím vzniku, průběhu i důsledcích vyvstává stále mnoho otazníků a spekulací. Od spontánních projevů až po dohodu mezi komunisty a novou vládnoucí elitou „o neútočení“. Bohužel řada z nich zůstala dodnes nezodpovězena.

Opozice v Československu nebyla na případné převzetí politické moci téměř vůbec připravena. Jasně viditelná improvizace, se kterou OF přistupovalo k rozhovorům se státní mocí a rychlost, s jakou se dosavadní disidenti ocitli na vrcholu popularity a moci, jim v prvních dnech revoluce ani neumožňovala plně si uvědomit rozsah jejich zodpovědnosti. Přestože většina z tzv. předních disidentů se vlastně celý život zabývala politikou, jejich zkušenosti s politickým chováním a jednáním v konkrétních situacích byly spíše obecné a abstraktní. Opozice původně vůbec nechtěla převzít vládní zodpovědnost. Byla k ní vlastně přinucena paradoxně svou popularitou, neboť ve chvíli zhroucení státní moci nebylo možné riskovat ztrátu získaných svobod nečinností.

Řadoví komunisté v podstatě umožnili poměrně klidný průběh Sametové revoluce tím, že v drtivé většině odmítli poslouchat své vedení. KSČ ztratila velmi

rychle kontrolu nad sdělovacími prostředky v průběhu jednoho týdne ji opustily dvě hlavní spojenecké politické strany, členové Národní fronty (ČSSS a ČSSL), všechny represivní složky se v důsledku obavy z rozpoutání násilných střetů do řešení politické situace zcela jasně odmítly zapojit.

5.2 Sametová revoluce byla údajně změnou připravenou komunisty

Základní mystifikací je tvrzení, že dne 17. 11. 1989 došlo v Československu ke spontánní revoluci obyvatelstva proti vládě KSČ. Existuje několik verzí, proč došlo k zásahu. Potvrzena nebo vyloučena však není žádná z nich. Bylo by tedy zavádějící, kdybych v mé práci popsala jen tu jedinou, o které se domnívám, že je ta správná. Z odborných zdrojů jsem se snažila shromáždit fakta, která určují následující možnosti připravenosti revoluce. Na jedné straně existuje domněnka, že revoluce vznikla náhodně, na straně druhé existují spekulace o různých variantách naplánovaného zásahu. Tyto verze mohou zahrnovat široké spektrum možností od stereotypu moci až po téměř románovou teorii převratu. Musím opětovně připomenout, že řady domněnek jsou dosud nepotvrzeny.

*Možné varianty plánovaného převratu:*⁵⁵

- 1) Stereotyp moci – zásah byl náhodný, bezprostřední vinu za zákrok nese velitel opatření a jeho podřízení, včetně M. Štěpána.
- 2) Potvrzení p. Zifčáka ve studentském hnutí – akci plánovala StB sama nebo ve spolupráci s MV. Vinu nese plukovník Bytčánek a jeho podřízení z StB nebo pod patronací 1. náměstka Lorence i plukovník Vykypěl.
- 3) Demontrace síly na přání MV KSČ – cílem zásahu mělo být zastrašení neposlušnosti. Vinu nese okruh MV KSČ, pravděpodobně M. Štěpán.
- 4) Demontrace síly na přání ÚV KSČ – cílem zásahu zastrašení neposlušnosti, ovšem vinu nese přímo politbyro nebo našeptávači z okruhu MV.

---

⁵⁵ BARTUŠKA K. *Polojasno*. Praha: nakladatelství Ex libris, 1990, str. 240-243, ISBN 80-900090-1-8.

- 5) Úder proti P. Uhlovi, potažmo opozici – zcreditovat P. Uhla, čsl. disidenta, záminka pro uvěznění a úder proti přátelům. Vinu nese StB nebo někdo z ÚV KSČ.
- 6) Začátek velké represe opozice – přes diskriminaci P. Uhla zastrašit celou opozici, uvěznění disidentů a rozbití odporu. Vinu nese politbyro.
- 7) Pokus o řešení vnitřních rozporů v politbyru – do jisté míry lze hovořit o vnitrostranické čistce s cílem vyprovokovat událost, která přiměje reformátory k protiakci. Vinu nese konzervativní frakce ve vedení KSČ.
- 8) Vnitrostranický převrat s cílem nastolit nový, progorbačovský kurs – k této variantě se přiklání snad nejvíce odborníků. Popíše ji proto podrobněji. Staré vedení KSČ bylo neudržitelné a začalo příliš překážet mocnému vedení v Moskvě. Je možné, že se tiché křídlo uvnitř KSČ spolu se špičkami StB rozhodlo, za tichého souhlasu KGB, vyvolat vlnu veřejného odporu proti stávajícímu vedení, s cílem nahradit je perestrojovým týmem mladších funkcionářů. Tento popud zřejmě vyšel od reformní skupiny uvnitř KSČ, předcházel mu však souhlas z Moskvy. Špičky Státní bezpečnosti se rozhodly jít proti současnému vedení s nadějí na lepší pod novým politbyrem.

Klíčovou postavou výkonné složky v řadě případech byl údajně 1. náměstek MV p. Lorenc, který po dohodě s představiteli KGB připravil následující plán:

- kruté zmlácení studentské demonstrace v centru Prahy,
- rozšíření zprávy o zavražděném studentu Šmídovi,
- vyhlášení řady reform novými stranickými představiteli s cílem vybudovat efektivní socialistický stát s prvky demokracie.

Zasvěcených příslušníků Státní bezpečnosti nebylo asi mnoho. Jistě byl informován generál Lorenc, plukovník Vykypl a náčelník StB plukovník Bytčánek, ostatní znali pravděpodobně pouhé minimum informací.

Události, které následovaly po Národní třídě, však nikdo nemohl předvídat, v politbyru probíhaly boje, uvažovalo se o mocenském potlačení hnutí. Zde sehrál významnou roli odmítavý postoj Moskvy ke krveprolití.

- 9) Převrat s cílem odstranit vládu komunistů – vedoucí StB využili svých kontaktů a navrhli změnu společenského zřízení a podíl na moci s tím, že svojí moc neztratí. Vinu nesou vedoucí představitelé StB, opoziční struktury, obrodné proudy nekomunistických stran.

5.3 Výsledky šetření vyšetřovacích komisí (17. listopad 1989)

Ohledně zásahu na Národní třídě 17. listopadu 1989 byly ustanoveny dvě vyšetřovací komise:

1) *„Zásah proti manifestujícím na Národní třídě byl předem naplánován a v souladu s tímto plánem také realizován. Sovětská KGB byla o situaci informována, i když nebyl prokázán podíl jejího vlivu na přípravě a realizaci zásahu. Z některých výpovědí možno odvodit také verzi, že zásah na Národní třídě měl vést k odstranění tehdejšího politického vedení KSČ.“*⁵⁶ Toto tvrdila první komise FS a ČNR pro dohled nad vyšetřováním ustavená ještě v prosinci 1989, avšak mezi její členy se dostali tři agenti StB.

Posouzení výsledků šetření generální prokuratury ČSR, dle Parlamentní komise v prosinci 1989 (mluvčí komise poslanec L. Fanta hovořil k novinářům) ohledně zásahu ozbrojených složek proti demonstrantům dne 17. listopadu 1989 na Národní třídě v Praze na počátku Sametové revoluce:

Během Sametové revoluce členové KSČ M. Štěpán a M. Jakeš prohlašovali, že odmítají přijmout politickou odpovědnost za zásah na Národní třídě, předsednictvo ÚV KSČ je vyloučilo z řad členů strany za hrubé chyby při řešení tohoto společenského napětí.

„Z výsledků šetření vyplývá, že došlo nejenom k porušení lidských práv, ale i k přímému ohrožení života účastníků, k zásahu pořádkových jednotek SNB, došlo z důvodu neohlášeného průvodu a k narušení veřejného pořádku zabraňující běžné užívání veřejné komunikace a plynulosti dopravy. K zásahu bylo určeno celkem

---

⁵⁶ *Svobodné Slovo*. Vydala Československá strana socialistická ve vydavatelství Melantrich – Redakce, adm. A inzerce (směr. Č. 112 12). Praha: 6. prosince 1989. *Společná česko - slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. 1997, poslední revize 4. 6. 2009 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/rejstrik/vecny/k.htm>, <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/rejstrik/vecny/k.htm>, http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_01.htm>.

629 příslušníků správy SNB Praha a 940 příslušníků pohotovostního pluku VB ČSR.⁵⁷ K fyzickému napadení občanů bezdůvodně docházelo i po skončení demonstrace a vyklizení Národní třídy. Došlo k porušení zákona o SNB, neboť bylo postupováno ve zřejmém nepoměru k významu chráněného zájmu a zachování veřejného pořádku. Způsob provedení zásahu lze hodnotit jako nepřiměřený a tvrdý. S přihlédnutím k průběhu zásahu a charakteru zranění lze dovodit nepřipustné a nepřiměřené násilí, které v konkrétních a případech zakládá důvodné podezření ze spáchání trestných činů ublížení na zdraví, případně zneužití pravomoci veřejného činitele.⁵⁸

2) Po prvním svobodných volbách v létě 1990 ustavilo FS druhou vyšetřovací komisi pro objasnění událostí dne 17. listopadu, která dostala rozsáhlé pravomoci. Tento orgán, jehož předsedou se stal disident Jiří Ruml, označil zprávu první komise za promyšlenou dezinformaci a uvedl: „*V rámci provedeného vyšetřování nebyla prokázána jediná skutečnost, která by svědčila o tom, že by některá skupina ve straně, vyjma různých spekulativních úvah nepřesahujících rámec kabinetní politiky, podnikla jakýkoliv konkrétní krok vedoucí ke změně společenského vývoje. Nelze tedy ani uvažovat o tom, který z ambiciózních politiků tehdejší doby spojoval toto plénum se svými záměry či mohl chtít jeho průběh jakkoliv ovlivnit.*“⁵⁹

Závěr druhé komise FS zněl, že zásah na Národní třídě neměl vést k odstranění tehdejšího politického vedení KSČ. J. Ruml tento výrok komentoval: „*Jistě, všechno ukazuje na spiknutí, které se chystalo od jara. Ale toto spiknutí nepřekročilo meze kuloárových jednání. P. Hegenbart, p. Lorenc a další s násilím na Národní třídě, které by vedlo k lidovému výbuchu, nepočítali. Také je nenapadlo, že by museli předat moc nekomunistické opozici. Podle jejich scénáře se mělo ujmout moci reformistické křídlo*

---

⁵⁷ *Svobodné Slovo*. Vydala Československá strana socialistická ve vydavatelství Melantrich – Redakce, adm. A inzerce (směr. Č. 112 12). Praha: 6. prosince 1989.

Společná česko – slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. 1997, poslední revize 4. 6. 2009 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/rejstrik/vecny/k.htm>, http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_01.htm>.

⁵⁸ *Svobodné Slovo*. Vydala Československá strana socialistická ve vydavatelství Melantrich – Redakce, adm. A inzerce (směr. Č. 112 12). Praha: 6. prosince 1989.

Společná česko – slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. 1997, poslední revize 4. 6. 2009 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/rejstrik/vecny/k.htm>, http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_01.htm>.

⁵⁹ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 564, ISBN 80-85821-46-X.

KSČ, které rehabilituje „osmašedesátníky“ a připraví plány na demokratizaci života. Situace se jim však vymkla z rukou.“⁶⁰

Řada politologů se shodla na názoru, že na Národní třídě nejspíš selhala koordinace mezi jednotlivými veliteli. Trasu demonstrantů nikdo neovlivňoval, komise nezjistila, kdo dal povel pohotovostnímu pluku k zákroku. KGB byla o akci mládeže informována prostřednictvím svých lidí, její bezprostřední vliv se však dodnes neprokázal. Poručík StB p. Zifčák, který šel v demonstračním průvodu a měl doklady na jméno studenta Lud'ka Růžičky, dle komise sehrál pouze úlohu okrajovou a jeho role dodnes zůstává neobvyklá a neobjasněna, stejně jako klamné informace o smrti studenta Šmída od paní Drahomíry Dražské.

Přes výsledky vyšetřovacích komisí se však do dnešních dnů vynořuje kolem Sametové revoluce velká řada nezodpovězených otázek a konspiračních teorií. Nejčastěji rozebíraná otázka je, jak moc tehdejší vládní struktury spolu s StB o celé události věděly a jestli nebyla revoluce částečně připravena. Objevují se náznaky, že tvrdý zásah ze dne 17. listopadu byl připraven StB a že možná měl být nástrojem vnitropolitického boje o moc v KSČ. Předpokládané demonstrace proti tomuto zásahu mohly posloužit jako páka na odvolání vládnoucích špiček a dosazení nových. Zásah však vyvolal rozsáhlou bouři nevole, která mohla přerůst do rozměrů, kdy se již nedala nikterak zastavit a ani usměrnit, čímž zapříčinila pád komunistické vlády. Objevují se náznaky, že StB během 17. listopadu skutečně figurovala. Ať už se jedná o příběh Martina Šmída respektive agenta StB a jeho údajné smrti, která fungovala jako katalyzátor napětí, či připravenost zákroku. Dle některých výpovědí byl přítomen při zásahu v řídicím středisku i sovětský generálporučík Teslenka, což nebylo obvyklou praxí. Záznamy StB také ukazují, že po celou dobu revoluce měla StB dokonalý přehled o pohybu vůdců revoluce a o jejich plánech, což jí dávalo možnost snadno tyto špičky odstranit a tím zbrzdit, či zastavit probíhající revoluci. Komunistický aparát se na začátku revoluce postavil proti demonstrantům se svojí pravidelnou silou, ale ponechal jim poměrně volnou ruku v následných protestních akcích.

---

⁶⁰ PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997, str. 564, ISBN 80-85821-46-X.

5.4 Příklady častých nezodpovězených otázek ohledně Sametové revoluce

Kolem revoluce tak existuje velká řada otázek, na které nejsou známé odpovědi a význam státních složek v jejím průběhu je poměrně velkou neznámou, která umožňuje vytváření velké škály spekulací.

Často se spekuluje o tom, do jaké míry bylo revolucí přeměněno personální obsazení postů nejvyšších představitelů státu?

Osobní účast na vládnutí v Československé či České republice i po revoluci častokrát měli bývalí členové KSČ nebo i StB. Ať již bylo nové rozmístění komunistických kádrů a agentů StB řízeno nebo ne, jejich hojný výskyt na klíčových funkcích, jejich neochota uvádět o své minulosti pravdu a jejich relativně častá vzájemná propojenost se starými komunistickými a někdy i novými - mafiánskými strukturami z velké části narušily základní předpoklad demokracie - důvěru občanů v základní demokratické instituce a spravedlnost nového společenského řádu.

Proč se KSČ nestala zakázanou stranou nebo její práva nebyla omezena?

KSČ byla poražena a odstavena od politické moci, mnohým však byla ponechána moc ekonomická a před řádné soudy byli postaveni jenom ti nejvíce zkompromitovaní představitelé a vykonavatelé zločinů. To se ovšem příliš nezdařilo, neexistovaly potřebné zákony, chyběla i potřebná politická vůle.

Jak je možné, že průběhem ekonomické transformace na tržní hospodářství se obohatilo neprávem velké množství lidí? Proč dnešní zbohatlíky tvoří právě velké množství bývalých komunistů?

V podstatě bleskové vítězství na vlnách euforie přineslo pocit historického triumfu a vůdcům „narostla křídla“. Naše země měla obrovský průmysl, který na tradičním sovětském trhu ztrácel odbyt a bylo žádoucí jeho převedení na trhy západní. Výsledkem tohoto procesu byla ukvapeně nedomyšlená transformace a zmatená kuponová privatizace s následnou destabilizací podniků včetně hromadného rozkrádání. Postupně se začala převracet kultura, sport, politika, oslabily se vazby mezi kvalifikací, kvalitou, rozšířila se korupce, agresivita, kariérismus. Žádný z politiků se však necítí za tyto jevy odpovědný.

Objevují se i takové názory, že *Sametová revoluce byla jen formálním aktem, při kterém vlastně k žádné zásadnější mocenské změně nedošlo*. Během revoluce a ani dlouho po ní také nebyla za protiústavní či alespoň protizákonné prohlášena existence a činnost komunistických či socialistických politických stran.

Pád komunistické strany, abdikace vlády a předání moci do rukou Občanského fóra byl velmi rychlý proces, který nikdo z opozičních řad neočekával. Vzhledem k tomuto faktu nebylo Občanské fórum připraveno zcela převzít výkonnou moc nad státem a tak muselo přistoupit na kompromisní řešení. Nepodařilo se od moci zcela odstavit komunistický aparát, jelikož opoziční síly neměly dostatek kvalifikovaných lidí. Následkem toho se stalo, že část význačných pozic byla ponechána v rukou komunistů a jejich strana nebyla oficiálně zakázána jako totalitní. Někteří historikové označují tento stav jako druh politického obchodu Občanského fóra a KSČ, kdy zákaz strany nebyl prosazen za zvolení Václava Havla do čela státu. Soudí se, že mohl být vydán po volbách v roce 1990, ale návrh tehdy neprošel.

Jak vznikla nepravdivá informace o smrti Martina Šmída během revoluce?

Zda paní Drahomíra Dražská, která tehdy vypustila do světa falešnou zprávu o smrti M. Šmída, pracovala pro StB nebo ne dosud není prokazatelně dokázáno. Ona sama uvedla v telefonickém rozhovoru pro ČT, že nebyla členkou žádné strany a s nikým nespolečně pracovala, agenta StB L. Zifčáka údajně neznala. D. Dražská rovněž přiznala, že v minulosti brala drogy, ovšem od prosince 1986, kdy se podrobila léčbě, se jich nedotkla.⁶¹ Proč vznikla tato klamná informace? Nejen tato skutečnost zůstává bohužel dodnes neobjasněna.

5.5 Jak by pravděpodobně vypadal život v Česku, kdyby nepřišla revoluce?

Kdyby KSČ v letech 1987 až 1989 mohla vytvořit dominantní levicovou stranu, zřejmě by mohla na několik let ovládnout českou politiku po roce 1989. Pak by ovšem pravděpodobně nedošlo k Sametové revoluci. Naše země by se stejně nevyhnula změnám, ke kterým docházelo všude kolem. Museli bychom se otevřít světu, pokud by

---

⁶¹*On-line magazín deníku Právo & Seznam.cz – portál Novinky.cz* [online]. 2003, poslední revize 18. 11. 2009 [cit. 18. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/184579-pro-zifcaka-jsem-nepracovala-a-smrt-smida-byl-muj-vymysl-tvrdi-drazska.html>>.

se ekonomika stále orientovala spíše na východ a bránila by se propojení se západem, byla by ČR výrazně chudší. Tyto a další podobné myšlenky nejčastěji můžeme slyšet od historiků a politologů, pokud se jich zeptáme na výše uvedenou otázku. Mnozí se však shodnou na společném názoru: „... *kdyby* ... “ rozhodně do historie nepatří.

ZÁVĚR

Věřím, že cíl mé bakalářské práce byl naplněn. Sametová revoluce měla bezesporu své vnitrostátní i mezinárodní příčiny, postupem času se spíše stává průsečíkem rozdílných názorů, hodnocení i závěrů. Revoluce ukončila neomezenou vládu jedné strany a odstartovala v našich dějinách počátky nové éry dosud neznámé demokracie. Připomenuli jsme si hlavní události během tohoto období formou chronologického průřezu, který nám umožnil lepší orientaci v důležitých momentech během celé revoluce.

Námi sledovaný proces je bezpochyby možno nazvat procesem zásadní politické změny. Nepřipravenost opozice k politické změně na straně jedné a neschopnost KSČ na straně druhé, nás dovedly k závěru, že se jednalo o přechod k demokracii v důsledku kolapsu starého režimu. Jeho konec proběhl s neočekávanou rychlostí a zastihl aktéry staré i nové, nepřipravené reagovat na vývoj situace. Nejdůležitější charakteristikou se stalo předání a převzetí moci v improvizované podobě, která s výjimkou změny ústavního článku o vedoucí úloze KSČ a s výjimkou pozměněného textu prezidentské přísahy vypouštějící slovo „socialismus“ ponechávala netknutý veškerý institucionální základ starého režimu. Z pohledu právního či ústavního byl tento proces úspěšně zakončen přijetím samotné Ústavy České republiky v prosinci roku 1992.

V důsledku ekonomického neúspěchu, neschopnosti včas reagovat na změny v bývalém východním bloku a z důvodu nezpůsobivosti režimu nabídnout občanům optimističtější perspektivu vývoje, komunistický režim v Československu zkolaboval.

I po dvaceti letech od revoluce je komunistická éra obdobím vyvolávajícím více otázek nežli odpovědí. Nemůžeme jednoznačně tvrdit, zda listopadový převrat byl plánovanou fraškou či nikoliv, dosud neexistují věrohodné důkazy o připravenosti revoluce. Snad nám budoucí práce historiků přinesou objasnění dalších podrobností, které měly nepochybný význam pro rozhodování o konci totalitního režimu. Každopádně můžeme s jistotou sdělit, že nám tento politický převrat přinesl demokracii se vším tím doposud zakázaným, přesto tak sladkým ovocem svobody a otevřel nám tím celý svět.

V loňském roce jsme si připomenuli dvacet let od pádu železné opony. Dnes je Česká republika zemí, která má pevné místo mezi ostatními státy v EU. Proti neúnavným nadšencům, podle nichž je nová éra ve všem a všude úžasná, vystupují však skeptikové, znavení po léta se táhnoucími problémy a nelze opomenout ani komunistické voliče, kteří v listopadu vidí prohru.

Nikdo z nás přirozeně neví, jaké překážky, problémy, případně neúspěchy naši zemi v budoucnosti potkají. Budeme se muset smířit s relativně velkou časovou diferencí mezi změnou politického režimu a odpovídající politickou kulturou. Češi mají pocit, že svět politiky je pro ně příliš komplikovaný, na druhé straně prahnou po lepší budoucnosti a vyspělé západní země jsou pro ně příkladem. Roste nedůvěra v občanech v politiky, často spojená se sebeobohacováním v byrokratické společnosti na úkor ostatních. Ano, bohužel demokracie skrývá i negativní stránky, ostatně jako každá jiná forma vlády.

Dnes však můžeme hrdě říci, že Česká republika je daleko demokratičtější a celkově úspěšnějším státem než jiné postkomunistické země. Politický systém České republiky prošel určitým vývojem a vytvořil institucionální struktury, které činí alternativu zvrácení procesu konsolidace prakticky vyloučenou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. BARTUŠKA V. *Polojasno*. Praha: Ex Libris, 1990. 250 s. ISBN 80-900090-1-8.
2. ČORNEJ P., POKORNÝ J. *Dějiny českých zemí do roku 2004 ve zkratce*. Praha: Práh, 2003. 96 s. ISBN 80-7252-026-1.
3. ČORNEJ P. *Vše podstatné z českých dějin*. Praha: Práh – Martin Vopěnka, 1992. 46 s. ISBN 80-901278-4-3.
4. DVOŘÁKOVÁ V., KUNC J. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 156 s. ISBN 80-901424-8-6.
5. GJURIČOVÁ A., KOPEČEK M. *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2008. 320 s. ISBN 978-80-7185-876-8.
6. HALADA J., RYVOLA M. *Něžná revoluce v pražských ulicích*. Praha: Lidové nakladatelství, 1990. 62 s. ISBN 80-7022-066-X.
7. HANZEL V. *Zrychlený tep dějin*. Praha: Nakladatelství Galén, 2006. 473 s. ISBN 80-7262-426-1.
8. HAVEL V., kolektiv autorů Charty 77 a Občanského fóra *Dokumenty doby č. 1*. Praha: Nakladatelství Svěpomoc, 1990. 46 s. ISBN 80-7063-037-X.
9. HAVLÍK P., PEČINKA B. *Politika z obou stran*. Praha: Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 2005. 268 s. ISBN 80-237-3953-0.
10. HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. *Demokracie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2007. 380 s. ISBN 978-80-210-4249-0.
11. HORÁČEK, M. *Jak pukaly ledy*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2007. 345 s. ISBN 978-80-7388-011-8.
12. HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací*. Praha: Nakladatelství Rybka Publishers, 2001. 448 s. ISBN 80-86182-49-5.
13. HUNTINGTON, S. P. *Třetí vlna*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7.
14. KURLANDSKY, M. *1968 Rok, který otřásl světem*. Praha: Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2007. 472 s. ISBN 978-80-7391-026-6.
15. KREJČÍ, J. *Postižitelné proudy dějin*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 563 s. ISBN 80-86429-09-1.
16. KRISOVÁ, E. *Václav Havel – životopis*. Brno: Nakladatelství ATLANTIS, spol. s r. o., 1991. 176 s. ISBN 80-7108-024-1.

17. MANDLER, E. *Škodolibé úsměvy svobody z let 1955 až 1992*. Praha: Vydal nákladem vlastním Emanuel Mandler, 2005. 208 s. ISBN 80-239-4519-X.
18. MĚCHÝŘ, J. *Velký převrat či snad Revoluce sametová*. Praha: Nakladatelství Progetto, 1999. 360 s. ISBN: 80-86366-00-6.
19. Mladý svět, časopis. Praha: ÚV SSM v Mladé frontě, roč. XXXI., č. 51 (1607), 1989, ISSN 80-7260-099-0.
20. OTÁHAL M. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Praha: nakladatelství DOKOŘÁN s. r. o., 2003. 230 s. ISBN 80-86569-52-7.
21. PACNER K. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV ČR, 1997. 719 s. ISBN 80-85821-46-X.
22. PEHE J. *Vytunelovaná demokracie*. Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky, 2002. 334 s. ISBN 80-200-1001-7.
23. PITHART, P. *Osmášedesátý*. Praha: Rozmluvy, 1990. 350 s. ISBN 0946352437.
24. *Politologický časopis*. Vydala Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav v Praze. Ročník XV, 4/2008. Článek Přechod k demokracii v Jižní Koreji teoretické uchopení s důrazem na roli masové mobilizace v procesu tranzice, autor Karel Musílek. Str. 338 – 341, ISSN 1211-3247.
25. SUK, J. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2003. 520 s., ISBN 978-80-7260-219-3.
26. *Svobodné Slovo*, noviny. Vydala Československá strana socialistická ve vydavatelství Melantrich – Redakce, adm. A inzerce (směr. č. 112 12). Praha: 6. prosince 1989.
27. ŠVANDA, P. *Neklid v Česku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2001. 138 s. ISBN 80-85959-81-X.
28. TIGRID P. *Jak to šlo*. Praha: NLN, s. r. o., nakladatelství Lidové noviny, 1993. 184 s. ISBN 80-7106-057-7.
29. ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY, LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, *zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky*. Ostrava – Hrabůvka: Nakladatelství Sagit, a. s., identifikační číslo 27776981. 192 s. ISBN 978-80-7208-617-7.
30. VACHALOVSKÝ P., BOK J. *Sametová špína – Odhalené skandály*. Praha: Nakladatelství Hart, 2002. 222 s. ISBN 80-86529-33-9.
31. VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2007. 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6.
32. WOLF, K. *Podruhé a naposled aneb mírové dělení Československa*. Praha: Nakladatelství G plus G s. r. o., 1998. 141 s. ISBN 80-86103-10-2.

33. ZEMAN, Z. *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 1998. 328 s. ISBN 80-204-0708-1.
34. *Zemědělské noviny*, ročník XLV., číslo 291. Praha: 11. prosince 1989, vydalo Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR český výbor Svazu družstevních rolníků a český výbor Odborového svazu pracovníků zemědělství a potravinářského průmyslu ve vydavatelství Rudé právo.

Elektronické zdroje

1. *Český statistický úřad – portál volby.cz*, volební server [online]. 2009, [citováno 1. 12. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>>.
2. *Občanské sdružení Společnost 89: společnost89.cz – listopadové události v datech* [online]. 1999, poslední revize 11. 9. 2002 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.spolecnost89.cz/s89cz.html>>.
3. *Osobnosti.cz* [online]. 2002, poslední revize 26. 1. 2010, [cit. 27. 1. 2010]. ISSN 1801-5131. Dostupné na WWW: <<http://zivotopis.osobnosti.cz/jan-opletal.php>>.
4. *Politologická revue*, časopis [online]. Praha: 1. 6. 2004, poslední revize 27. 8. 2009, [cit. 23. září 2009]. Vydala Česká společnost pro politické vědy. ISSN 1211-0353. Dostupný na WWW: <<http://www.cspv.cz/index.php?str=revue>>, <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%2020041%20%2002a%20-%20Studie%20%20Otevreni%20prechodu%20k%20democracii%20v%20Cesk%20oslovensku%20z%20pohledu%20teo.pdf>, <http://www.sopr.cz/politologicka_revue/Politologie%202002-2%20-%2002a%20-%20Studie%20-%20Konsolidace%20democracie%20v%20CR.pdf>.
5. *Právo & Seznam.cz – portál Novinky.cz*, magazín deníku [online]. 2003, poslední revize 16. 11. 2009 [cit. 16. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/184012-cesko-si-pripomina-20-let-od-sametove-revoluce.html>>.
6. *Právo & Seznam.cz – portál Novinky.cz*, magazín deníku [online]. 2003, poslední revize 18. 11. 2009 [cit. 18. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/184579-pro-zifcaka-jsem-nepracovala-a-smrt-smida-byl-muj-vymysl-tvrdi-drazska.html>>.
7. *Společná česko - slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. 1997, poslední revize 4. 6. 2009 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/rejstrik/vecny/k.htm>>, <<http://www.psp.cz/eknih/1990fs/rejstrik/vecny/k.htm>>, <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_01.htm>.
8. *TISCALI MEDIA, a. s.* [online]. Praha 2004, poslední revize 25. 9. 2009 [cit. 25. 9. 2009]. Dostupné na WWW: <http://tiscali.cz/news/news_center_040817.767561.html>.

9. *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 1990, poslední revize 26. ledna 2010 [cit. 31. ledna 2010]. Dostupný z WWW: < <http://www.ustrcr.cz/cs/alexander-dubcek> >.

SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AV ČR	Akademie věd České republiky
CIA	Ústřední zpravodajská služba (USA)
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
čsl.	československý
ČSL	Československá strana lidová
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSL	Československá strana lidová
ČSSS	Československá strana socialistická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČT	Česká televize
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
FS	Federální shromáždění
genpor.	Generálporučík – vojenská hodnost
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KGB	Výbor státní bezpečnosti (Sovětská tajná služba)
KSCĚ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
mj.	mimojiné
MV	Ministerstvo vnitra
NB	Národní bezpečnost
NDR	Německá demokratická republika
OEZ	Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PLR	Polská lidová republika
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci

SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Slovenská národní rada
SR	Slovenská republika
SSM	Svaz socialistické mládeže
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
tzv.	takzvaný, -á, -é, -ě, - í
USA	Spojené státy americké
ÚV	Ústřední výbor
ÚVVM	Ústav pro výzkum veřejného mínění
VB	Veřejná bezpečnost
VPN	Veřejnost proti násilí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I	Alexander Dubček (životopis)	62
Příloha II	Václav Havel (životopis)	64
Příloha III	Petice - Několik vět, organizovaná Chartou 77	66
Příloha IV	Programové zásady OF	67
Příloha V	Píseň Náměšť J. Hutky a hesla Sametové revoluce v Praze.....	70

Alexander Dubček (životopis)⁶²

Alexander Dubček se narodil 27. 11. 1921 v Uhrovci, okresu Topol'čany. Dětství a ranné mládí prožil v Sovětském svazu, kam se v roce 1925 odstěhovali jeho rodiče jako členové družstva Interhelpo. Do Československa se s rodinou vrátil v roce 1938.

Alexander Dubček v roce 1939 následoval příklad svého otce a zapojil se do ilegální činnosti KSČ (Dubčekův otec byl členem třetího ilegálního vedení KSS. Od července 1942 do konce války byl vězněn.). Vyučil se strojním zámečnickem. Po vyučení pracoval ve zbrojovce v Dubnici nad Váhom. V roce 1944 se připojil k povstání na Slovensku, v němž byl dvakrát zraněn a ztratil bratra.

Po válce pracoval jako dělník v trenčínské drožd'árně. V roce 1949 se stal profesionálním politickým pracovníkem. Do roku 1951 byl nejprve tajemníkem a pak vedoucím tajemníkem okresního výboru KSS v Trenčíně. Od září 1951 do konce roku 1952 pracoval v organizačním oddělení ÚV KSS. Od roku 1951 byl zároveň také poslancem Národního shromáždění. Od roku 1953 byl vedoucím krajským tajemníkem KSS v Banské Bystrici.

O dva roky později byl vyslán na studia Vysoké stranické školy v Sovětském svazu. Po návratu ze studií v roce 1958 byl dva roky vedoucím krajským tajemníkem v Bratislavě a zároveň členem ÚV KSČ. V roce 1960 se stal členem sekretariátu ÚV KSČ a tajemníkem ÚV KSČ pro průmysl. Současně byl znovu zvolen poslancem Národního shromáždění. V listopadu 1962 přešel do funkce tajemníka ÚV KSS pro ekonomické otázky a člena Předsednictva ÚV KSS.

V dubnu 1963 nahradil ve funkci prvního tajemníka ÚV KSS Karola Bacílka, bývalého ministra, odstaveného v souvislosti s jeho úlohou v politických procesech z 50. let. Přešetřování jejich pozadí se v letech 1962 - 1963 Dubček zúčastnil jako člen komise ÚV KSČ.

Začaly narůstat Dubčekovy konflikty s prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným, jenž Dubčeka při více příležitostech kritizoval. Na plenárním zasedání ÚV KSČ v říjnu 1967 přerostly jejich vzájemné rozpory do otevřeného konfliktu, v němž Novotný obvinil Dubčeka z nacionalismu. Avšak v té době již byla v řadách

---

⁶² *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 1990, poslední revize 26. ledna 2010 [cit. 31. ledna 2010]. Dostupný z WWW: < <http://www.ustrcr.cz/cs/alexander-dubcek> >.

KSČ zformována opozice proti Antonínu Novotnému, proto se mu nejenom nepodařilo Dubčeka odstavit, ale sám ztratil funkci prvního tajemníka ÚV KSČ.

V té ho 5. ledna 1968 nahradil právě Alexander Dubček. Ten se v následujícím období Pražského jara stal symbolem uvolnění, demokratizačního a reformního procesu, ačkoliv sám k radikálním reformátorům ve vedení KSČ nepatřil. Při přepadení Československa vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna byl zajat sovětskými výsadkáři v budově ÚV KSČ a unesen mimo československé území. Do poslední chvíle signálům naznačujícím vojenské řešení krize kolem Československa nevěřil a agrese spojeneckých armád pro něj znamenala šok.

Invaze do Československa politicky ztroskotala, proto muselo sovětské vedení přistoupit na vyjednávání s československou stranou, jež probíhala od 23. do 26. srpna 1968. K nim byl převezen také Dubček. Přes vznesené výhrady nakonec kapituloval a spolu s drtivou většinou československé delegace moskevský diktát podepsal. Učinil tak v klamném dojmu, že se mu tím podaří zachránit alespoň část reformem, ale postupem času se ukázalo, že se jednalo pouze o iluzi.

Celý tento vývoj 17. dubna 1969 vyústil v Dubčekovo odstoupení z funkce. Poté byl zvolen do funkce předsedy Federálního shromáždění. V prosinci 1969 byl jmenován velvyslancem v Turecku. V červnu 1970 byl odvolán i z této funkce a vyloučen z KSČ i ze všech společenských organizací, jejichž byl členem. V prosinci 1970 nastoupil do zaměstnání u Západoslovenských státních lesů jako mechanizátor, kde pracoval až do důchodu, do něhož odešel v roce 1981. Po celou dobu byl pod bedlivým dohledem příslušníků StB, což značně limitovalo jeho pokusy o opoziční činnost.

Při pádu komunistického režimu v roce 1989 se osobně angažoval v probíhajících politických změnách. Původně kandidoval na prezidenta republiky, ale nakonec ustoupil a po kooptaci do Federálního shromáždění v prosinci 1989 byl zvolen za jeho předsedu. V prvních parlamentních volbách v červnu 1990 kandidoval za Verejnost proti násilí a znovu se stal předsedou FS. Na jaře 1992 se ujal vedení Sociálnědemokratické strany Slovenska, za niž byl zvolen do parlamentu ve volbách v červnu 1992. Při havárii služebního automobilu dne 1. září 1992 utrpěl vážná zranění, jimž podlehl v nemocnici v Praze.

Václav Havel (životopis)⁶³

Václav Havel je český spisovatel a dramatik, protestoval proti útlaku a stal se jedním ze zakladatelů a prvním ze tří mluvčích občanské iniciativy Charta 77. Je znám především jako vůdčí osobnost politických změn v listopadu 1989, poslední prezident Československa a první prezident České republiky.

Narodil se 5. října 1936 v Praze a pocházel ze známé podnikatelské rodiny. Původně pracoval jako učeň – chemický laborant a přitom absolvoval večerní gymnázium. Publikoval studie a články v literárních a divadelních časopisech, z kádrových důvodů nebyl přijat na humanitní školy, studoval na technice a absolvoval základní vojenskou službu. Dále pracoval jako jevištní technik. V roce 1968 se podílel nejen jako zralý autor divadelních her, ale i jako reprezentant demokratických představ.

Během Pražského jara působil v Klubu nezávislých spisovatelů a Klubu angažovaných nestraníků. S nástupem normalizace, která následovala po potlačení Pražského jara 1968 vojsky Varšavské smlouvy, musel opustit divadlo. V roce 1975 založil samizdatovou strojopisnou ediční řadu pro nezávislou literaturu Edice Expedice. Soustavně vystupoval proti politické represi. V roce 1975 napsal otevřený dopis prezidentu Gustávu Husákovi a vyvrcholením této činnosti bylo publikování Charty 77 v lednu roku 1977. V dubnu 1978 spoluzaložil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Tyto politické aktivity jej stály pět let života strávených ve vězení, celkem byl třikrát vězněn. Mezinárodní lidskoprávní organizací Amnesty International byl adoptován jako takzvaný vězeň svědomí. Přes perzekuci komunistickým režimem pokračoval v opozičních aktivitách jako jedna z vůdčích osobností. V období normalizace byly jeho hry zakázány.

V roce 1964 se Václav Havel po osmileté známosti oženil se svou první ženou Olgou Šplíchalovou, která jej provázela těžkými životními zkouškami. Po smrti Olgy se v lednu 1997 podruhé oženil, tentokrát s herečkou Dagmar Veškrnovou.

Havlův statečný odpor i odpor stovek jeho přátel vyvrcholil v závěru roku 1989. Opoziční tlak nakonec vyústil v pád komunistického režimu, tzv. Sametovou revoluci. Stal se předním představitelem nově vniklého obrodného hnutí Občanské fórum

---

⁶³ KRISEOVÁ, E. *Václav Havel – životopis*. Brno: Nakladatelství ATLANTIS, spol. s r. o., 1991. 176 s., ISBN 80-7108-024-1.

a dne 29. prosince 1989 byl zvolen po mnoha letech prvním československým nekomunistickým prezidentem.

Podruhé byl zvolen prezidentem po svobodných volbách, dne 5. července 1990. Když bylo jasné, že federace se Slovenskem spěje k rozdělení, odstoupil dne 20. července 1992 ze své funkce a na několik měsíců se z politického života stáhl. Dne 26. ledna 1993 zvolila Poslanecká sněmovna Václava Havla prvním prezidentem České republiky.

V roce 1998 byl znovuzvolen do funkce prezidenta. Prezidentský úřad opustil po skončení svého druhého prezidentského období dne 2. února 2003. Jedním z jeho prvních kroků byla rozsáhlá amnestie, při které byly propuštěny dvě třetiny kriminálních vězňů. Jeho nástupcem se stal bývalý premiér Václav Klaus, který zastává tuto funkci dodnes.

Za svá díla a svou činnost bojovníka za lidská práva byl V. Havel odměněn významnými mezinárodními cenami. Po Sametové revoluci představoval naděje všech českých a slovenských občanů na život v demokratickém a svobodném státě.

Dodnes je národně i světoznámou uznávanou osobností. Havel zůstal určitou ikonou boje za svobodu a demokracii, opakovaně byl navržen na Nobelovu cenu míru. V roce 2003 byl Havlovi usnesením Senátu a Poslanecké sněmovny propůjčen Řád T. G. Masaryka a Řád bílého lva I. třídy. Je nositelem několika desítek čestných doktorátů.

Příklady z Havlovy dramatické tvorby: Zahradní slavnost (1963), Vernisáž (1975), Largo desolato (1984), Protest (1978) či světoznámá kniha korespondence z vězení Dopisy Olze.

Petice - Několik vět, organizovaná Chartou 77

Její požadavky směřované československé vládě:⁶⁴

- Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové.
- Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací.
- Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti. Zároveň by neměly být kladeny překážky vzniku nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazu a spolku.
- Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté cenzury a otevřeny svobodné výměně názorů a aby byly legalizovány sdělovací prostředky, působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách.
- Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů.
- Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti.
- Aby byla zahájena svobodná diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států Varšavské smlouvy a následné normalizaci. Je smutné, že zatímco v některých zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes už o tomto tématu začíná věcně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás.

Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím osudnou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

---

⁶⁴ HAVEL V. a kolektiv autorů Charty 77 a Občanského fóra *Dokumenty doby č. 1*. Praha: Nakladatelství Svěpomoc, 1990, str. 25, ISBN 80-7063-037-X.

Programové zásady OF⁶⁵

V Praze dne 26. listopadu 1989, 18.00 hod.

1) Právo

Československá republika musí být právním, demokratickým státem v duchu tradic československé státnosti a v duchu mezinárodně platných zásad, vyjádřených především ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. V tomto duchu musí být vypracována nová ústava, v níž budou zejména přesně upraveny vztahy mezi občany a státem. Tuto ústavu ovšem může přijmout jedině nově zvolené ústavodárné shromáždění. Výkon občanských práv i svobod bude spolehlivě zajištěn rozvinutým systémem právních záruk. Nezávislé soudnictví musí zahrnout i ústavní a správní soudnictví. Celý československý právní řád bude třeba postupně uvést v soulad s těmito principy a zajistit, aby zavazoval nejen občany, ale i orgány a funkcionáře státu. Trváme na tom, aby byly napraveny křivdy, ke kterým v minulosti došlo v důsledku politicky motivovaných perzekucí. Státu samozřejmě zůstane i nadále řada nezastupitelných funkcí. Bude zaručovat obecné, pro všechny stejné podmínky hospodaření a provádět makroekonomickou regulační politiku s cílem zvládnout inflaci, nárůst zahraniční zadluženosti i hrozící nezaměstnanosti. Jedině stát může garantovat nezbytné minimum veřejných a sociálních služeb a ochrany životního prostředí.

2) Politický systém

Požadujeme zásadní, důsledné a trvalé změny politického systému naší společnosti. Musíme nově vytvořit nebo obnovit demokratické instituce a mechanismy, které umožní skutečnou účast všech občanů na řízení věcí veřejných a zároveň se stanou účinnou zábranou proti zneužívání politické i ekonomické moci. Všechny existující i nové vznikající politické strany a další politická a společenská seskupení musí mít proto rovné podmínky účasti ve svobodných volbách do všech zastupitelských sborů. Předpokladem však je, aby KSC upustila od své ústavně zajištěné vedoucí role v naší společnosti a od monopolního ovládnutí sdělovacích prostředků. Nic jí nebrání v tom,

---

⁶⁵ HAVEL V. a kolektiv autorů Charty 77 a Občanského fóra *Dokumenty doby č. 1*. Praha: Nakladatelství Svěpomoc, 1990, str. 32-34, ISBN 80-7063-037-X.

aby to učinila již zítra. Československo bude při zachování principu federativního uspořádání státu rovnoprávným svazkem obou národů a všech národností.

3) Zahraniční politika

Usilujeme o to, aby naše země opět zaujala důstojné místo v Evropě i ve světě. Jsme součástí střední Evropy a chceme proto udržovat dobré vztahy se všemi sousedy. Počítáme se začleněním do evropské integrace. Ideji evropského domu chceme podřídit i naši politiku vůči partnerům ve Varšavské smlouvě a v RVHP. Respektujeme naše mezinárodně - právní závazky, a to při plném zachování státní svrchovanosti. Zároveň ale chceme přezkoumat ty dohody, které byly motivovány nepřiměřenými ambicemi vedoucích představitelů státu.

4) Národní hospodářství

Musíme opustit dosavadní způsob hospodaření. Bere chuť k práci a mrhá jejími výsledky, drancuje přírodní zdroje, ničí životní prostředí a zvětšuje celkové zaostávání Československa za světem. Jsme přesvědčeni, že tento způsob hospodaření nelze dílčími úpravami zlepšit. Chceme vytvořit rozvinutý, byrokratickými zásahy nedeformovaný trh. Jeho úspěšné fungování je podmíněno rozbitím monopolních pozic dnešních velkých podniků a vytvořením skutečné konkurence. Ta může vzniknout jedině na základě souběžné, rovnoprávné existence různých typů vlastnictví a postupným otevíráním naší ekonomiky vůči světu.

5) Sociální spravedlnost

Rozhodující pro nás je, aby ve společnosti vznikly podmínky pro rozvoj a uplatnění schopností všech. Každému by měly být poskytnuty stejné podmínky a stejné šance. Československo musí být sociálně spravedlivou zemí, v níž se lidem dostane pomoci ve stáří, v nemoci a ve svízelných životních situacích. Důležitým předpokladem takové společnosti je však prosperující národní hospodářství. Ke vzniku pestré sítě sociálních služeb mohou přispět církev, obce, podniky a nejrůznější státní a dobrovolné organizace. Tím se rozšíří možnosti pro uplatnění vzácného smyslu pro lidskou solidaritu, odpovědnost a lásku k bližnímu. Tyto humanitní principy jsou právě dnes nezbytné pro stmelování našeho společenství.

6) Životní prostředí

Všichni musíme hledat cestu k obnovení harmonie mezi člověkem a jeho životním prostředím. Budeme usilovat o postupnou nápravu škod, které jsme přírodě za poslední desítky let způsobili. Pokusíme se navrátit původní krásu naší krajiny a lidským sídlům, zabezpečit dokonalejší ochranu přírody a přírodních zdrojů. Zasadíme se o to, aby se v co nekratší době podstatně zlepšily základní podmínky života člověka, aby byla zajištěna kvalitní pitná voda, čisté ovzduší a nezávadné potraviny. Budeme naléhat na zásadní zlepšení systému péče o životní prostředí, který bude zaměřen nejen na likvidaci dosavadních zdrojů znečišťování, ale především na prevenci dalších škod. Zároveň budeme muset změnit skladbu a zaměření národního hospodářství, a tím zejména snížit spotřebu energie a surovin. Jsme si vědomi, že to bude spojeno s oběťmi, které se dotknou každého z nás. To vše vyžaduje změnu hierarchie hodnot a životního stylu.

7) Kultura

Kultura nemůže být pouze věcí umělců, vědců a učitelů, ale způsobem života celé občanské společnosti. Musí se vymanit z pout jakékoli ideologie a překonat umělé odloučení od kultury světové. Umění a literatura nesmějí být omezovány a musí jim být poskytnuty široké možnosti publikační a styk s veřejností. Vědu a vědeckou práci postavme na místo, které jí ve společnosti náleží. Vylučme jak jejich naivní a demagogické přeceňování, tak i ponižující postavení, které z nich činí služby vládnoucí strany. Demokratické školství nechť je organizováno na humanitních principech, bez státního monopolu na vzdělávání. Společnost si musí vážít učitelů všech druhů škol a musí jim dát prostor pro uplatnění osobnosti. Vysokým školám je třeba vrátit historická práva, která zajišťovala nezávislost a svobodu akademické půdy, a to jak pro vyučující, tak i pro studenty. Vzdělanost společnosti pokládáme za nejcennější národní statek. Výchova a vzdělání musí vést k samostatnému myšlení a mravně odpovědnému jednání.

Toto chceme. Náš program je dnes stručný, pracujeme však na jeho konkretizaci. OF je otevřeným sdružením občanů. Vyzýváme proto všechny, kteří mohou k této práci přispět, aby tak učinili.

Píseň Náměšť J. Hutky a hesla Sametové revoluce v Praze⁶⁶

Často demonstrujícím lidem zpívaná píseň na Václavském náměstí:

*„Krásný je vzduch.
Krásnější je moře.
Co je nejkrásnější? Co je nejkrásnější?
Usměvavé tváře.
Pevný je stůl.
Pevnější je hora.
Co je nejpevnější? Co je nejpevnější?
Ta člověčí víra.
Mocná je zbraň.
Mocnější je právo.
Co je nejmocnější? Co je nejmocnější?
Pravdomluvné slovo.
Velká je zem.
Šplouchá na ni voda.
Co je však největší? Co je však největší?
Ta lidská svoboda.“*

Často vyvolávaná či vylepovaná hesla demonstrantů během Sametové revoluce:

*Máme holé ruce! Máme hole v ruce!
Nesmíme se bát! Láska proti násilí!
Podívej, Gusto, jak je tady husto!
Kdo se bojí opozice, ten se bojí o pozice!
Obušku, do pytle!
Dejte Havla do čela, budem dojit zvesela!
Rudé právo psalo, že je nás tu málo!
Od koryta ke korytu, potom chceme autoritu!
Místo šaška chceme Vaška!
Máme toho dost! Svoboda, svoboda!*

---

⁶⁶ HALADA J., RYVOLA M. *Něžná revoluce v pražských ulicích*. Praha: Lidové nakladatelství, 1990, str. 12-62, ISBN 80-7022-066-X.

ABSTRAKT

BLÁHOVÁ, R. *Sametová revoluce, její příčiny a důsledky: bakalářská práce.* Příbram: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 72 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Šmíd, Ph.D..

Klíčová slova: Alexander Dubček, demokracie, Jan Palach, komunistická strana, Občanské fórum, období normalizace, politický převrat, Pražské jaro, příčiny a důsledky revoluce, Sametová revoluce, studenti, Václav Havel.

Bakalářská práce se zaměřuje na Sametovou revoluci, která se stala důležitým mezníkem politického vývoje naší země. Cílem mé bakalářské práce bylo postihnout Sametovou revoluci jako specifický proces, který měl své příčiny a dopady. Blíže ji připomenout z hlediska pravděpodobných příčin těchto událostí, možných teorií a spekulací okolo nich. Má snaha spočívala v chronologickém uspořádání důležitých okamžiků této doby formou průřezu celé revoluce a v nastínění dopadů tohoto politického převratu, dnes již s odstupem 20ti let.

Dospěla jsem k závěru, že ani v dnešní době nemůžeme jednoznačně tvrdit, zda listopadový převrat byl připravenou fraškou či nikoliv, dosud neexistují věrohodné důkazy o připravenosti revoluce. Jistě můžeme konstatovat, že Sametová revoluce měla bezesporu své vnitrostátní i mezinárodní příčiny, ukončila neomezenou vládu jedné strany a odstartovala v našich dějinách počátky nové éry dosud neznámé demokracie.

Politický systém České republiky prošel určitým vývojem a vytvořil institucionální struktury, které činí alternativu zvrácení procesu konsolidace prakticky vyloučenou.

Dnes je Česká republika díky Sametové revoluci daleko demokratičtější a celkově úspěšnějším státem než jiné postkomunistické země.

ABSTRACT

BLÁHOVÁ, R. *Velvet Revolution, its causes and consequences: bachelor thesis*. Příbram: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010. 72 p. Supervisor PhDr. Jan Šmíd, Ph.D..

Key words: Alexander Dubcek, democracy, Jan Palach, the Communist Party, Civic Forum, the standardization, political coup, the Prague Spring, the causes and consequences of the Revolution, Velvet Revolution, students, Václav Havel.

Bachelor thesis focuses on the velvet revolution, which has become an important political milestone in the development of our country. The goal of my thesis was punishable by a Velvet Revolution as a specific process, which had its causes and effects. Closer to her mind in terms of the likely causes of these events, possible theories and speculation about them. My desire was to chronological order of important moments in this time through the whole cross-section of the Revolution and outlining the impact of this political upheaval, now an interval of 20 years.

I came to the conclusion that even today we can clearly say whether November's coup was a farce or not ready, yet there is credible evidence of readiness revolution. Sure, we can state that the Velvet Revolution had undoubtedly its national and international causes, to end unlimited one-party rule and has begun in our history the beginnings of a new era of democracy unknown. The political system of the Czech Republic has undergone some development and created an institutional structure that is an alternative reverse the process of consolidation practically excluded.

Today, the Czech Republic due to the Velvet Revolution far more democratic and generally more successful than any other state postcommunist countries.